

LATVIJAS REPUBLIKAS
SATVERSMES
AIZSARDZĪBAS
BIROJS

2024. GADA DARBĪBAS PĀRSKATS

SATURA RĀDĪTĀJS

1. PRIEKŠVārds	2
2. KOPSAVILKUMS	4
3. KRIEVIJAS - UKRAINAS MIERA SARUNU PERSPEKTĪVAS	8
4. KRIEVIJAS SABOTĀŽAS RIETUMVALSTĪS	11
5. KRIEVIJAS IEKŠPOLITIKA	14
6. KRIEVIJAS ĀRPOLITIKA	17
7. KRIEVIJAS EKONOMIKA	22
8. KRIEVIJAS IEVAINOJAMĪBAS ILGSTOŠA KARA APSTĀKĻOS	25
9. BALTUKRIEVIJAS POLITIKA	27
10. ĶĪNAS ATTIECĪBAS AR KRIEVIJU - EKONOMISKIE, MILITĀRIE UN POLITISKIE ASPEKTI	29
11. EIROPAS PARLAMENTA VĒLĒŠANAS	33
12. KIBERAPDRAUDĒJUMS	35
13. VALSTS NOSLĒPUMA, NATO, ES UN ĀRVALSTU KLASIFICĒTĀS INFORMĀCIJAS AIZSARDZĪBA	38
14. MOBILO TELEFONU KONTROLES IEKĀRTAS DARBĪBA	43
15. KONTAKTINFORMĀCIJA	44

PRIEKŠVārds

Par noskaņu, noslēdzot 2024. gadu, visatbilstošāk būtu teikt – šis laiks joprojām ir sarežģīts un darba pilns.

Satversmes aizsardzības biroja (SAB) darba apjomu aizvien paplašina Krievijas izraisītais karš Ukrainā un aktivitātes, kas šķēļ Rietumvalstu vienotību, iebiedē sabiedrību, kā arī veicina nogurumu un atbalsta mazināšanu Ukrainai.

Pēdējā gada laikā situācija pasaulē ir kļuvusi nestabilāka. Izlūkošanas un pretizlūkošanas aktuālo tēmu loks šobrīd ietver gandrīz visus pasaules reģionus. Varam runāt par zināmu līdzību ar savienoto trauku principu – jebkurš notikums, kas maina situāciju vienā reģionā, iespaido situāciju arī citos karstajos punktos.

Ļoti nozīmīga mūsu darba daļa šajos apstākļos ir klasificētās informācijas aizsardzība, personu un uzņēmumu pārbaude pieejai valsts noslēpumam. Aktuālāka nekā jebkad iepriekš ir kritiskās infrastruktūras drošība. Diemžēl karš Ukrainā parāda, ko nozīmē kritiskās infrastruktūras bojājumi vai iznīcināšana. Arī aizvien intensīvākie kibertelpas aizsardzības izaicinājumi kļuvuši par mūsu ikdienu. Minētais sniedz nelielu priekšstatu par mūsu darba apjomu un atbildības līmeni. Tas ir nebeidzams darbs, lai nodrošinātu sabiedrības drošību un pamatvajadzības.

Aizvadītais gads SAB bija īpašs arī ar pārceļšanos uz biroja vajadzībām atjaunotām telpām. Līdzšinējie darba apstākļi, tai skaitā struktūrvienību izvietojums, radīja aizvien lielākus izaicinājumus NATO un Eiropas Savienības drošības standartu nodrošināšanai. Lai SAB varētu pilnvērtīgi darboties, biroja vajadzībām tika atjaunota ēka Brasas apkaimē – daļa no agrākā kara hospitāļa ēku kompleksa. Mūsu jaunajā mājvietā vēstures liecības turpina dzīvot apvienojumā ar dienestam atbilstošām, visaugstākajām drošības prasībām. Šeit dienējušie kara ārsti, kas savulaik sargāja un atjaunoja ievainoto karavīru veselību, ir piemērs SAB darbiniekiem, pildot dienesta pienākumus un sargājot Latvijas valsti, tās neatkarību un drošību.

Prognozējot tālāko norišu iespējamo virzību, jāsaka, ka Latviju sagaida daudz izaicinājumu drošības un līdz ar to arī citās jomās. Mums jābūt drosmīgiem, apņēmīgiem un jārīkojas tā, lai nākamajām paaudzēm saglabātu drošu Latviju. Mēs turpināsim pildīt savu uzdevumu – atbildīgi strādāt Latvijas valsts drošības labā.

Gods kalpot Latvijai!

EGILS ZVIEDRIS

EGILS ZVIEDRIS
SAB direktors

KOPSAVILKUMS

2024. gadā ar drošību saistītos jautājumus, norises, kā arī nākotnes prognozes turpināja ietekmēt Krievijas izraisītais karš Ukrainā.

2024. gadā publiskajā vidē tika aktualizētas Krievijas un Ukrainas miera sarunas. To veicināja pieaugošais kara nogurums Rietumos, stagnējošā karadarbības gaita un jaunās Amerikas Savienoto Valstu administrācijas publiski izvirzītais mērķis panākt kara izbeigšanu. Tomēr joprojām ir zema iespējamība, ka vismaz tuvākā pusgada laikā Ukraina un Krievija uzsāks nopietnas miera sarunas un noslēgs kaut īslaicīgu pamieru – abu valstu mērķi ir diametrāli pretēji, un tās nav gatavas nozīmīgiem kompromisiem.

SAB indikācijas liecina, ka Krievija, it kā paužot gatavību noslēgt pamieru, nevēlas pilnībā izbeigt karu, bet gan iegūt laiku, lai atjaunotu spēkus daudz plašākam uzbrukumam Ukrainai vai pat NATO. Krievijai, un it īpaši Vladimiram Putinam, ir eksistenciāli nozīmīgi iegūt kontroli pār Ukrainu.

Kopš Krievijas pilna mēroga iebrukuma Ukrainā Eiropas valstis saskaras ar jaunu, bet arvien nozīmīgāku, apdraudējumu – Krievijas izlūkošanas un drošības dienestu organizētām sabotāžām, diversijām un fiziskiem uzbrukumiem mērķiem Eiropā. 2024. gadā šī tendence ir būtiski pastiprinājusies, un Krievijas organizētās sabotāžas skar arvien vairāk Eiropas valstu. Jaunā Krievijas uzbrukumu tendence apliecina, ka Krievija jau praktiski atrodas tiešā konfrontācijā ar Rietumvalstīm.

SAB vērtējumā pašreizējais Krievijas izlūkošanas un drošības dienestu mērķis ir pilnveidot savas spējas organizēt sabotāžas Eiropā, un tās ir daļa no Krievijas gatavošanās iespējamai militārai konfrontācijai ar NATO ilgtermiņā. Tā kā tās militārie resursi šobrīd ir koncentrēti Ukrainā, 2025. gadā tiešas Krievijas un NATO militāras konfrontācijas iespējamība ir zema. Taču, ja karš Ukrainā tiktu “iesaldēts” un bruņotie spēki vairs neciestu nozīmīgus zaudējumus aktīvā karadarbībā, Krievija varētu apmēram 5 gadu laika periodā īstenot militāro spēku palielināšanu NATO ziemeļaustrumu flanga, tostarp Baltijas, virzienā. Šādā gadījumā Krievijas militārais apdraudējums NATO būtisku pieaugtu.

2024. gada norises Krievijas politiskajā elitē liecina par nemainīgi augstu varas konsolidācijas līmeni, kas mazina šķelšanās vai atklāta konflikta iespējamību starp tās pārstāvjiem. Nemainoties ārējiem apstākļiem, straujas izmaiņas Krievijas politiskajā elitē ir maz iespējamās. Krievijas sabiedrībā pieaug atbalsts Krievijas kara Ukrainā izbeigšanai un publiskajā telpā parādās informācija par potenciālām miera sarunām. Kā priekšnoteikums tiek izvirzīta Krievijas nosacījumu pildīšana, piemēram, paturēt iekarotās teritorijas. Vienlaikus Krievijas sabiedrībā saglabājas augsts atbalsts karam Ukrainā, pat neskatoties uz lielas sabiedrības daļas saskaršanos ar sankciju negatīvajām sekām. Sagaidāms, ka arī 2025. gadā procesi Krievijas iekšpolitikā būs pakārtoti Krievijas aizsardzības sektora vajadzībām, lai nodrošinātu Krievijas bruņotos spēkus ar nepieciešamo bruņojumu un ekipējumu karam Ukrainā, kā arī Krievijas militāro spēju atjaunošanai pēc potenciālām miera sarunām.

Krievijas ārpolitikas primāros uzdevumus 2024. gadā joprojām noteica iebrukums Ukrainā un tā radītās izmaiņas Krievijas starptautiskajā pozīcijā. Attiecībā ar Rietumiem tika uzturēta līdzšinējā agresīvā pozīcija, cenšoties šķelt un destabilizēt Rietumvalstis. Tāpat Krievija 2024. gadā turpināja ārpolitikas virzienu pārorientāciju, stiprinot attiecības ar Āzijas, Āfrikas un Latīņamerikas valstīm. Gandrīz droši, ka 2025. gadā Krievija turpinās agresīvo politiku pret Rietumiem, oportūnistiski izmantojot jebkādas iespējas, lai diskreditētu Rietumvalstis un to īstenoto politiku.

Lai arī Krievija kopš kara sākuma ir spējusi mīkstināt karadarbības tūlītējo ietekmi uz tās ekonomiku un iekšpolitisko stabilitāti, valsts uzmanība un resursi ir koncentrēti uz karu, atstājot novārtā citus ilgstošus problēmjautājumus. Ilgtermiņā šīs problēmas neizraisīs Krievijas sabrukumu, taču, visticamāk, iekšpolitiski un ārpolitiski novājinās Krieviju. Ļoti iespējams, ka turpinoties karam, Krievijas ekonomika kļūs mazāk konkurētspējīga, kritīsies sabiedrības labklājības līmenis, pasliktināsies drošības situācija, attīstīsies organizētā noziedzība, kā arī turpinās samazināties Krievijas starptautiskā ietekme. Rietumvalstīm ilgtermiņā jārēķinās ne tikai ar ārēji agresīvu, bet arī dažādu iekšēju problēmu nomāktu Krieviju. Tas var radīt plašāku nestabilitāti ne tikai Krievijā, bet arī ārpus tās robežām.

Spēcīga un pielāgojama politiskā saikne raksturo Krievijas – Ķīnas attiecības. Tas ir būtisks elements Ķīnas stratēģiskajā sāncensībā ar ASV Dienvidaustrumāzijas reģionā un starptautiskajā sistēmā kopumā. 2024. gadā “draudzība bez robežām”, kuru Pekina un Maskava pasludināja īsi pirms Krievijas iebrukuma Ukrainā, turpināja attīstīties, padziļinoties stratēģiskajai koordinācijai un sadarbībai ekonomikas un tirdzniecības, investīciju un enerģētikas, kā arī militārajā jomā.

Pieaugošā sadarbība starp Ķīnu un Krieviju īpaši iezīmē pretrunas Ķīnas un Latvijas stratēģiskajās interesēs. Ķīnas mērķis ir mainīt eksistējošo, noteikumus balstīto starptautisko kārtību, pārspēt Latvijas partneri ASV, arī atbalstīt Krievijas režīmu. Sadarbībā ar Ķīnu īpaši uzmanīgi jāvērtē abu pušu patiesie ieguvumi, lai neradītu riskus Latvijas un tās sabiedroto interesēm.

Baltkrievijā Aleksandra Lukašenko režīms joprojām ir stabils. Tas galvenokārt tiek panākts ar represijām un vārda brīvības ierobežošanu. Vienlaikus palielinās Baltkrievijas atkarība no Krievijas un līdz ar to arī Krievijas ietekme uz Baltkrieviju. Valsts ārpolitikā turpina dominēt Krievijas intereses. Minska turpina meklēt jaunus sadarbības partnerus un noieta tirgus Baltkrievijas precēm.

SAB vērtējumā ir maz ticams, ka Baltkrievija pārskatāmā nākotnē varētu tieši iesaistīties Krievijas karā pret Ukrainu, jo tas varētu ievērojami apdraudēt valsts iekšpolitisko stabilitāti un A. Lukašenko pozīcijas, it īpaši ņemot vērā sabiedrībā valdošo stingro nostāju pret tiešu Baltkrievijas militāro iesaistīšanos karadarbībā.

2024. gadā dažādos veidos, ar pieaugošu tendenci teju visās kategorijās izpaudās kiberapdraudējums. Politiski motivēti pakalpojumu atteices uzbrukumi, kurus veic Krievijas haktīvistu grupējumi, ir kļuvuši par neatņemamu parādību Latvijas kibertelpā. Šo uzbrukumu mērķis ir atriebties par Latvijas politiskajiem lēmumiem un atbalstu Ukrainai, traucēt publiskā un privātā sektora organizāciju darbu, radīt apjukumu un neērtības iedzīvotāju ikdienā. 2024. gadā Latvija piedzīvoja vairākus šādu uzbrukumu viļņus. Aizvadītajā gadā notika vairāki publiski notikumi, kuru laikā bija sagaidāmi kiberuzbrukumi. Viens no tiem bija Eiropas Parlamenta vēlēšanas, tomēr netika novēroti starpgadījumi vai incidenti, kas būtu tieši saistāmi ar vēlēšanu sistēmām vai vēlēšanu drošību.

Iespējams, Krievija plānoja ietekmes pasākumu uzsvāru Eiropā balstīt uz jau iepriekš iestrādātiem politiskās vides ietekmes projektiem, kas nākotnē varētu ietekmēt ES vienotību un, līdz ar to atbalstu Ukrainai. Krievijas interesēs ir, piemēram, uzturēt Eiropas politikas dienaskārtībā jautājumus par nacionālu interešu primāru nodrošināšanu, migrācijas ierobežošanu, budžeta tēriņu novirzīšanu sociāliem mērķiem, nevis aizsardzībai, kā arī vairot skepticismu par atbalstu Ukrainai, lai popularizētu idejas par ekonomiskās sadarbības atjaunošanu ar Krieviju. Pēdējos gados Krievija īpašu uzmanību pievērš sabiedrību polarizējošiem politiskajiem spēkiem (galēji labējā un kreisā spārna pārstāvjiem, prokrieviskiem populistiem, tostarp minoritāšu, miera un cilvēktiesību

aizstāvju grupām un organizācijām), lai nodrošinātu to vēstījumiem nepieciešamo augsni.

Ņemot vērā, ka Krievija ir demonstrējusi gatavību tuvākā nākotnē uzņemties arvien lielākus riskus īstenojot agresīvākas provokācijas un sabotāžas, šādu nedrošības fonu Krievija ir ieinteresēta saglabāt arī, Latvijai gatavojoties 2025. gada pašvaldību vēlēšanām.

KRIEVIJAS UN UKRAINAS MIERA SARUNU PERSPEKTĪVAS

2024. gadā publiskajā vidē tika aktualizētas Krievijas un Ukrainas miera sarunas. To veicināja pieaugošais kara nogurums Rietumos, stagnējošā karadarbības gaita un jaunās Amerikas Savienoto Valstu administrācijas publiski izvirzītais mērķis panākt kara izbeigšanu. Tomēr joprojām ir zema iespējamība, ka vismaz tuvākā pusgada laikā Ukraina un Krievija uzsāks nopietnas miera sarunas un noslēgs kaut īslaicīgu pamieru – abu valstu mērķi ir diametrāli pretēji, un tās nav gatavas nozīmīgiem kompromisiem.

SAB indikācijas liecina, ka Krievija, it kā paužot gatavību noslēgt pamieru, nevēlas pilnībā izbeigt karu, bet gan iegūt laiku, lai atjaunotu spēkus daudz plašākam uzbrukumam Ukrainai vai pat NATO. Krievijai, un it īpaši Vladimiram Putinam, ir eksistenciāli nozīmīgi iegūt kontroli pār Ukrainu.

Krievijas mērķi nemainīgi – Ukrainas atgriešana iedomātajā ietekmes zonā

Pagājušajā gadā Krievija dažādos veidos turpināja demonstrēt, ka tās mērķis joprojām ir pilnībā atgriezt Ukrainu Krievijas iedomātajā ietekmes zonā. Krievija vēlas nevis mieru, bet gan Ukrainas padošanos un piekāpšanos tās ultimātiem. Maskava līdz šim nav sasniegusi nevienu no tās sākotnēji izvirzītajiem mērķiem. Tā vietā Krievija cer, ka Ukraina būs spiesta vismaz daļēji piekāpties Kremļa prasībām.

Valsts augstākās amatpersonas regulāri atkārto, ka Krievija nav atteikusies no tās maksimālistiskajiem mērķiem Ukrainā. 2024. gada 14. jūnijā, uzstājoties Krievijas Ārlietu ministrijā, V. Putins kārtējo reizi izvirzīja ultimātu Ukrainai, paziņojot, ka Krievijas kontrolē jānonāk Luhanskas, Doneckas, Zaporīžjas un Hersonas apgabaliem to administratīvajās robežās. Tā kā Krievija šobrīd pilnībā nekontrolē nevienu no šiem apgabaliem, tas paredzētu okupēt milzīgu Ukrainas teritorijas daļu. Minētajā sēdē V. Putins atkārtoti minēja arī principiālās prasības – Ukrainas denacifikāciju un demilitarizāciju.

Krievija mēģina panākt Ukrainas piekāpšanos savām prasībām

Tajā pašā laikā Krievija, ļoti iespējams, apzinās, ka šobrīd tai nav pietiekami lielu militāro spēju, lai sasniegtu minētos mērķus tikai kaujaslaukā. Tāpēc Krievija mēģina panākt Ukrainas piekāpšanos, izmantojot dažādus ietekmes pasākumus. Līdzīgi kā 2023. gadā, arī pērn Krievijas elitē valdīja uzskats, ka tā var no spēka pozīcijām signalizēt viltus vēlmi uzsākt sarunas par kara izbeigšanu. 2024. gadā Krievijas retorikā bija arī draudi un šantāža – pieņemt izvirzītās miera prasības vai sagaidīt eskalāciju.

Viens no faktoriem, kas var ietekmēt sarunu procesu, ir Ukrainas armijas un sabiedrības nogurums no kara. Aizvadītajā gadā karadarbība turpināja stagnēt, nevienai no pusēm nespējot attīstīt pietiekamas militārās spējas, lai uzsāktu lielu ofensīvu vai pretuzbrukumu un pārrautu frontes līniju. Tomēr kopumā Krievija 2024. gadā bija labākās pozīcijās nekā Ukraina – Krievijas spēki pakāpeniski turpināja ieņemt jaunas teritorijas, gūstot taktiska līmeņa panākumus. Nozīmīgākais faktors bija cilvēkresursu kvantitatīvais pārkāpums.

Ukrainas armijai nespējot atbrīvot okupētās teritorijas un ciešot teritoriālus zaudējumus, arī sabiedrībā pieauga nogurums no kara. Sabiedriskās domas aptaujas parāda pieaugošu atbalstu miera sarunām kā instrumentam kara izbeigšanai. Tomēr liels skaits Ukrainas iedzīvotāju joprojām ir pret sarunām, ideja par okupēto teritoriju atdošanu Krievijai apmaiņā pret karadarbības izbeigšanu nav populāra. Krievija gandrīz droši paļaujas, ka no kara nogurušī Ukrainas sabiedrība piespiedīs valsts politisko vadību noslēgt miera vai vismaz pamiera līgumu ar Krieviju.

Pagājušajā gadā Krievija lielākās pūles veltīja tam, lai ekspluatētu, pavairotu un padziļinātu Rietumos jau pastāvošo nogurumu no kara. Tādējādi Krievija cer sasniegt kritisko masu, lai (primāri lielvalstis) samazinātu (ja ne apturētu) militāro atbalstu un izdarītu politisko spiedienu uz Ukrainu, lai tā noslēgtu vienošanos ar Krieviju. Lai to panāktu, Krievija aizvadītajā gadā aktīvi veidoja dažādas informatīvās ietekmes kampaņas un iejaucās Rietumvalstu iekšpolitikā, tostarp vēlēšanu procesā.

Viltus miera sarunas – pieaugoši riski Ukrainas un Eiropas ilgtermiņa drošībai

Potenciāla vienošanās vēl negarantē mieru Ukrainā. Krievija vairākkārt ir pārkāpusi saistības, ko tā uzņēmusies pret Ukrainu – 1994. gada Budapeštas memorandu, kas paredzēja Ukrainas atteikšanos no

kodolieročiem apmaiņā pret garantijām ievērot Ukrainas teritoriālo integritāti, kā arī 2014. gadā parakstīto Minskas vienošanos par karadarbības pārtraukšanu Donbasā.

Iespējama miera noslēgšana un karadarbības izbeigšana Ukrainā būs īslaicīga un apdraudēs valsts drošību ilgtermiņā – Krievija iegūs laiku atjaunot zaudētās militārās spējas. Miera līguma noslēgšana pirms Krievija piedzīvojusi būtisku politisku, ekonomisku vai militāru triecienu, tikai pastiprinās Krievijas pārliecību, ka tai nepieciešams vienīgi laiks. Krievijas uzskati par pasauli un to, kas tai it kā pienākas, nemainīsies. Ukraina un NATO aizvien turpinās būt Krievijas eksistenciālie ienaidnieki, kuriem jāpretojas ar visiem iespējamiem līdzekļiem.

Lai panāktu un nodrošinātu ilgstošu mieru, jāizveido mehānismi, kas nepieļautu Krievijas spēju pēc kāda laika veikt jaunu uzbrukumu Ukrainai vai pat konfrontēt ar NATO. Potenciālo miera sarunu kontekstā Rietumiem jāizdara spiediens uz Krieviju un jāierobežo tās spējas, jāpastiprina aktivitātes pret Krieviju. Savukārt pēc iespējamās vienošanās jāturpina sankcijas, nevis jāatjauno attiecības, kādas pastāvēja pirms Krievijas iebrukuma Ukrainā 2022. gadā.

KRIEVIJAS SABOTĀŽAS RIETUMVALSTĪS

Kopš Krievijas pilna mēroga iebrukuma Ukrainā Eiropas valstis saskaras ar jaunu, arvien nozīmīgāku apdraudējumu – Krievijas izlūkošanas un drošības dienestu organizētām sabotāžām, diversijām un fiziskiem uzbrukumiem Eiropā. Aizvadītajā gadā šī tendence būtiski pastiprinājās, un Krievijas organizētās sabotāžas skāra arvien vairāk Eiropas valstu. Jaunā tendence apliecina, ka Krievija jau praktiski atrodas tiešā konfrontācijā ar Rietumvalstīm. Tajā pašā laikā Krievija mēģina noliegt un slēpt savu atbildību par uzbrukumiem, kā arī sarežģīt Rietumvalstu iespējas identificēt Krievijas dienestu iesaisti sabotāžās, lai izvairītos no NATO valstu reakcijas.

Sabotāžas apliecina Krievijas pieaugošo agresiju pret Rietumiem

Karš Ukrainā un tam sekojošā ģeopolitiskā krīze Krievijas attiecībās ar Rietumvalstīm ir likusi Krievijas izlūkošanas un drošības dienestiem mainīt darba metodes, īstenojot ietekmes pasākumus jeb hibrīdaktivitātes pret Rietumvalstīm. Kara rezultātā ir augusi Krievijas apņēmība un gatavība Eiropā pielietot arvien agresīvākas aktivitātes, tostarp sabotāžas.

Viens no galvenajiem iemesliem Krievijas agresīvākai pieejai ir V. Putina režīma aizvien pretrietumnieciskākā uztvere, uzlūkojot Rietumus kā Krievijas galveno ienaidnieku. SAB informācija liecina, ka vēl pirms kara Ukrainā Krievijas režīma amatpersonas uzskatīja ietekmes aktivitātes par pietiekamām, lai panāktu, ka Eiropas valstis īsteno Krievijai draudzīgu politiku un vēlas sadarboties ar Maskavu. Šobrīd Krievijas režīms šādu pieeju uzskata par teju neiespējamu vai vismaz grūti īstenojamu. Lai arī Krievija turpina meklēt politiskos partnerus Eiropā, tā vairs nav Kremļa stratēģiskā prioritāte. Galveno uzsvaru Krievija šobrīd liek uz Eiropas vājināšanu ar ofensīvām kampaņām, kas potenciāli grautu Rietumvalstu politisko, sociālo un ekonomisko stabilitāti, tādējādi samazinot Rietumu spēju atbalstīt Ukrainu karā pret Krieviju.

Kara ietekmē Eiropas valstis un to drošības dienesti ir arī būtiski pastiprinājuši pretpasākumus Krievijas tradicionālajām ietekmes aktivitātēm. Pēdējo trīs gadu laikā no Eiropas valstīm izraidīti vairāki simti zem diplomātiskā piesega strādājošu Krievijas izlūkošanas un drošības dienestu

darbinieku, slēgta daļa Krievijas propagandas un dezinformācijas kanālu, kā arī ierobežota prokrievisku aktivistu tīklu darbība Eiropā. Lai arī Krievija turpina izmantot un pat pielāgot ietekmes instrumentus jaunajai realitātei, Eiropas reakcija ir mazinājusi to efektivitāti.

Sabotāžu organizēšanā centrālā loma Krievijas militārajam izlūkdienestam

Krievijas izlūkošanas un drošības dienesti, īpaši militārais izlūkdienests – GRU¹, organizē sabotāžas no Krievijas teritorijas, sabotāžu un citu uzdevumu veikšanai visbiežāk vervējot personas Eiropas valstīs, arī Latvijā. Vervēšanai galvenokārt izmanto sociālos tīklus, piemēram, “Telegram”. Tajos tiek atrasti vai uzrunāti cilvēki, kas par samaksu ir gatavi veikt dažādas sarežģītības uzdevumus, piemēram, novērot militārus vai kritiskās infrastruktūras objektus Eiropas valstīs, kā arī īstenot vandālismu, – uz sienām vai sabiedriskā transporta pieturām zīmēt Z burtus, ar krāsu apliet vēstures pieminekļus, organizēt ļaunprātīgas dedzināšanas u.tml.

Savervētie aģenti nereti var pat nenojaust, ka uzdevumus tiem dod un atlīdzību maksā GRU. Lai slēptu uzbrukumu saistību ar Krieviju, vervēšanai tiek izmantota vairāku starpnieku ķēde, kuri atrodas gan Krievijā, gan ārvalstīs. Arī uzdevumu apmaksai Krievijas dienesti izmanto grūti izsekojamus kanālus, piemēram, kriptovalūtas.

Savervētie aģenti bieži nāk no sociāli nelabvēlīgas vides, piemēram, cilvēki ar atkarībām, kas ir gatavi naudas dēļ veikt noziegumus. Vervēšanai biežāk pakļautas prokrieviski noskaņotas personas, kam simpatizē Krievijas īstenotā politika. Tajā pašā laikā arvien biežāk novērojama tendence, ka Krievijas dienesti meklē un vervē cilvēkus, kas varētu veikt sarežģītākas pakāpes uzdevumus, piemēram, ar organizēto noziedzību saistītas personas. Profesionālu cilvēku iesaiste palielina sabotāžu radīto apdraudējumu.

Potenciālos aģentus Krievijas dienesti meklē ne tikai NATO valstīs, bet arī pašā Krievijā. Ir fiksēti gadījumi, kad sabotāžām ir savervēti ārvalstnieki, kas ceļo uz Krieviju vai ilgstoši uzturas tās teritorijā. SAB atgādina Latvijas un Rietumvalstu valstspiederīgajiem, kas ceļo uz Krieviju un Baltkrieviju, – šajās valstīs pastāv paaugstināti drošības riski, tostarp pastiprināta Krievijas izlūkošanas un drošības dienestu interese un iespējami vervēšanas mēģinājumi. SAB aicina izvairīties no Krievijas, Baltkrievijas un citu augsta risku valstu apmeklēšanas.

¹ Krievijas Bruņoto spēku Ģenerālštāba Galvenā pārvalde

Krievija attīsta sabotāžas spējas iespējamai konfrontācijai ar NATO

SAB vērtējumā pašreizējais Krievijas izlūkošanas un drošības dienestu mērķis ir attīstīt un pilnveidot savas spējas organizēt sabotāžas Eiropā. Krievija attīsta spējas veikt intensīvākus, lielāka mēroga uzbrukumus pret arvien nozīmīgākiem objektiem, piemēram, kritisko infrastruktūru. Krievijas sabotāžu spējas šobrīd atrodas sākotnējā attīstības stadijā. Uz to norāda pašreizējo sabotāžu relatīvi zemā sarežģītības pakāpe un zemais publiskais profils. Ļoti iespējams, ka Krievijas dienesti ar sabotāžām arī testē Eiropas valstu reakciju un spēju novērst šādus incidentus.

SAB vērtējumā sabotāžas ir daļa no Krievijas gatavošanās iespējamai militārai konfrontācijai ar NATO ilgtermiņā. Krievijas konceptuālie karadarbības organizēšanas plāni paredz izmantot sabotāžas un diversijas pretinieka teritorijā konkrētās konflikta fāzēs, lai vājinātu tā spējas pretoties Krievijas militārai ofensīvai. Krievijas specdienesti šobrīd trenē sabotāžu spējas NATO teritorijā, lai tās būtu pietiekami attīstītas reālas militāras konfrontācijas gadījumā.

SAB vērtējumā V. Putina režīms gatavojas iespējamai Krievijas-NATO militārai konfrontācijai, pat, ja režīms kopumā vēlētos izvairīties no tieša kara ar NATO. Par to liecina ne tikai sabotāžas spēju attīstīšana, bet arī Krievijas pastāvīgās aktivitātes bruņoto spēku spēju atjaunošanā, kā arī 2023. gadā izsludinātā armijas strukturālā reforma, no jauna izveidojot Ļeņingradas un Maskavas kara apgabalus. Šīs aktivitātes paredz pie Baltijas valstu un Somijas robežām vairākkārtīgi palielināt izvietotā karaspēka apjomu, kas šobrīd ir pārvirzīts uz Ukrainu, lai turpinātu Krievijas pilna mēroga iebrukumu.

Tā kā tās militārie resursi šobrīd ir koncentrēti Ukrainā, 2025. gadā tiešas Krievijas un NATO militāras konfrontācijas iespējamība ir zema. Taču, ja karš Ukrainā tiktu "iesaldēts" un bruņotie spēki vairs neciestu nozīmīgus militāros zaudējumus aktīvā karadarbībā, Krievija varētu apmēram 5 gadu periodā īstenot militāro spēku palielināšanas plānus NATO ziemeļaustrumu flanga, tostarp Baltijas, virzienā. Šādā gadījumā Krievijas militārais apdraudējums NATO būtiski pieaugtu.

KRIEVIJAS IEKŠPOLITIKA

Krievijas iekšpolitikas prioritātes 2024. gadā bija saistītas ar karadarbības turpināšanu Ukrainā. Nepieciešamība nodrošināt bruņojumu, munīciju, ekipējumu un dzīvo spēku prevalēja pār citām prioritātēm, tai skaitā valsts budžeta resursu pārdalē.

Iekšējā drošība un kārtība

Vairāki aizvadītā gada notikumi ilustrēja Krievijas atbildīgo institūciju ierobežotās spējas kara apstākļos garantēt valsts iekšējo drošību. Ukrainai attīstot spējas uzbrukt mērķiem Krievijas teritorijā, pieauga pret Krievijas kritisko un militāro infrastruktūru vērstu triecienu skaits. Ukrainas spēku iebrukums Kurskas apgabalā parādīja koordinācijas trūkumu starp Krievijas bruņotajiem spēkiem, Nacionālo gvardi un citām par aizsardzību un iekšējo drošību atbildīgajām institūcijām.

Nepieciešamība atjaunot bruņoto spēku rindas Ukrainā, tai skaitā izmantojot atalgojumu, ir samazinājusi Krievijas iekšējās drošības dienestu spēju piesaistīt jaunus darbiniekus. Darbinieku trūkums novērojams, piemēram, ieslodzījuma vietās, kur 2024. gadā notika vairākas sacelšanās un ķīlnieku sagrābšanas.

Opozīcijas kustība un sabiedrība

Pagājušajā gadā turpinājās Krievijas režīma vēršanās pret opozīciju. Kopš 2022. gada Krievijā veikti grozījumi normatīvajos aktos, lai ierobežotu personu vārda un pulcēšanās brīvību, padarītu neiespējamu brīvu nevalstisko organizāciju darbību, kā arī mazinātu iespēju publiskajā telpā nonākt V. Putina režīmam nevēlamai un kritiskai informācijai.

Krievija turpināja īstenot plašas represijas, lai ierobežotu nevalstisko organizāciju darbību un izolētu personas, kuras izplata režīma politikai neatbilstošus viedokļus. 2024. gadā Krievijā bija ap 1500 politeslodzīto, kas apcietināti tai skaitā par Krievijas oficiālajai pozīcijai nevēlamiem izteikumiem un darbībām. Atrodoties ieslodzījumā, personas tiek pakļautas papildu represijām, piemēram, izmantojot Krievijas Federālā ieslodzījuma dienesta regulējumu, lai pazemotu ieslodzītos. Uzskatāms piemērs ir Pretkorupcijas fonda dibinātāja Alekseja Navaļņija novešana

līdz nāvei 2024. gada februārī, viņam atrodoties ieslodzījumā stingrā režīmā kolonijā Jamalas Ņencu autonomajā apvidū.

2024. gada augustā notika kopš Aukstā kara plašākā ieslodzīto apmaiņa starp Krieviju un ASV. Krievija atbrīvoja arī vairākus opozīcijas pārstāvjus – Vladimiru Kara-Murzu, Ilju Jašinu un Andreju Pivovarovu. Minēto opozīcijas līderu atrašanās ārpus valsts vājinās viņu saikni ar opozīcijas grupām Krievijā un mazinās iekšējās opozīcijas spēju mobilizēties pretdarbībai pret režīmu. Aizvadītajā gadā bija novērojama Krievijas vēršanās pret opozīcijas grupām arī ārpus tās robežām, tai skaitā plānojot fiziskus uzbrukumus opozīcijas līderiem. Šādas darbības visticamāk tiks koordinētas arī 2025. gadā.

Pagājušajā gadā bija novērojamas sabiedrības neapmierinātības izpausmes, piemēram, protesti Baškorostānā janvārī un plaši apmeklētās opozicionāra A. Navaļņija bēres un piemiņas pasākumi. Tomēr tie bija izolēti gadījumi un nenorāda uz pieaugošu protesta potenciālu Krievijas sabiedrībā. Pašreizējās tendences liecina, ka sabiedrības vairākums atbalsta vai neiebilst V. Putina politikai, kas mazina sabiedrības gatavību mobilizēties pret režīmu.

Sabiedrībā pieaug un publiskajā telpā parādās informācija par atbalstu Krievijas kara Ukrainā izbeigšanai un potenciālām miera sarunām. Kā priekšnoteikums tiek izvirzīta Krievijas nosacījumu pildīšana, piemēram, paturēt iekarotās teritorijas. Vienlaicīgi Krievijas sabiedrībā saglabājas augsts atbalsts karam Ukrainā, pat neskatoties uz lielas sabiedrības daļas saskaršanos ar sankciju negatīvajām sekām.

Politiskā elite

Neskatoties uz personāla rotācijām V. Putina piektās prezidentūras sākumā, izmaiņas Krievijas politiskajā elitē saglabājas nelielas. Starp izpildvaras institūcijām, redzamākās izmaiņas veiktas aizsardzības sektorā, piemēram, aizsardzības ministra nomaiņa. Līdz ar aizsardzības ministra nomaiņu Krievijas bruņotajos spēkos aizturēti vēl vairāki augstākā ranga virsnieki, tostarp Krievijas Federālā drošības dienesta (FSB) ierosinātu lietu ietvaros. Aizturēšanas saistāmas arī ar mēģinājumiem uzlabot Krievijas aizsardzības sektora darbību, īpaši personāla piesaisti un aizsardzības industrijas spējas nodrošināt Krievijas bruņotos spēkus ar bruņojumu, munīciju un ekipējumu.

Ierobežotās rotācijas Krievijas augstākajos amatos liecina par nepieciešamību kara apstākļos saglabāt politiskās elites stabilitāti, līdzsvarojot dažādu grupu intereses un kontroli pār amatiem.

Krievijas politiskajā elitē saglabājas iekšējā konkurence par piekļuvi V. Putinam un “varas amatiem”.

2024. gada norises Krievijas politiskajā elitē liecina par nemainīgi augstu varas konsolidācijas līmeni, kas mazina šķelšanās vai atklāta konflikta iespējamību starp tās pārstāvjiem. Nemainoties ārējiem apstākļiem, straujas izmaiņas Krievijas politiskajā elitē ir maz iespējamās.

Sagaidāms, ka arī 2025. gadā procesi Krievijas iekšpolitikā būs pakārtoti Krievijas aizsardzības sektora vajadzībām, lai nodrošinātu bruņotos spēkus ar nepieciešamo bruņojumu un ekipējumu karam Ukrainā, kā arī Krievijas militāro spēju atjaunošanai pēc potenciālām miera sarunām. Šī mērķa sasniegšanai turpināsies plašas represijas pret opozīcijas pārstāvjiem un sabiedrību, lai novērstu V. Putina režīmam kritisku viedokļu plašāku izplatību un iespējamu sabiedrības mobilizāciju pret režīmu. Tā vietā sabiedrība arī turpmāk tiks konsolidēta režīma atbalstam, izmantojot pēdējos gados izveidotos un nostiprinātos propagandas mehānismus, tai skaitā uzturot Krievijas ārējā apdraudējuma vēstījumus.

2024. gada 1. marts. Atvadīšanās no Krievijas opozīcijas līdera Alekseja Naļņija. Krievija, Maskava.
Foto: Aleksey Dushutin / Shutterstock.com.

KRIEVIJAS ĀRPOLITIKA

2024. gadā Krievijas ārpolitikas primāros uzdevumus joprojām noteica iebrukums Ukrainā un tā radītās izmaiņas Krievijas starptautiskajā pozīcijā. Attiecībās ar Rietumvalstīm tika uzturēta līdzšinēji agresīvā pozīcija, cenšoties tās šķelt un destabilizēt. Tāpat Krievija 2024. gadā turpināja ārpolitikas virzienu pārorientāciju, stiprinot attiecības ar Āzijas, Āfrikas un Latīņamerikas valstīm. Gandrīz droši, ka 2025. gadā Krievija turpinās agresīvo politiku pret Rietumiem, oportūnistiski izmantojot jebkādas iespējas, lai diskreditētu Rietumvalstis un to īstenoto politiku.

Krievija cenšas šķelt un destabilizēt Rietumus

Attiecībās ar Rietumvalstīm Krievija turpināja izteikti agresīvu un konfrontējošu pieeju. Maskavas galvenais ilgtermiņa mērķis ir Rietumu destabilizācija un šķelšana, kā arī globāla diskreditēšana, savukārt īstermiņā – Rietumu atbalsta mazināšana Ukrainai. Lai sasniegtu mērķus, Krievija pagājušajā gadā turpināja virkni ietekmes aktivitāšu.

2024. gadā Krievija turpināja iejaukties vēlēšanu procesos ārvalstīs, dažādos veidos mēģinot panākt, lai tur pie varas nonāk tai labvēlīgi politiķi un politiskās partijas. Kā jau ierasts, šie centieni notika slēptā veidā, lai būtu pēc iespējas grūtāk atrast tiešu saikni ar Krieviju. Par Krievijas mēģinājumiem ietekmēt vēlēšanas publiski ziņojušas vairākas Eiropas valstis, piemēram, Rumānija un Moldova. Rumānijas prezidenta un parlamenta vēlēšanu kontekstā Krievija centās atbalstīt populistisku un nacionālistisku kandidātu ar mērķi šķelt Rumānijas sabiedrību. Priekšvēlēšanu laikā Krievija pārpludināja Rumānijas informatīvo telpu ar dezinformāciju par Ukrainas kara ietekmi uz Rumānijas sociālekonomiskajiem procesiem. Tāpat Krievija centās ietekmēt arī Eiropas Parlamenta vēlēšanas Francijā. Galvenais mērķis bija panākt, ka Eiropas Parlamentā nonāk pēc iespējas vairāk radikālo spēku politiķu.

Pagājušajā gadā Krievija pastiprināja centienus Rietumvalstīs sēt šaubas par atbalsta turpināšanu Ukrainai. Maskava paplašināja un attīstīja dezinformācijas un propagandas operācijas un kampaņas gan atklātā, gan slēptā veidā. Piemēram, Krievija aktīvi tiražēja viedokli par Ukrainas prezidenta V. Zelenska leģitimitātes trūkumu. Aktīvi tika izceltas tēmas

par ekonomiskā stāvokļa pasliktināšanos Eiropas valstīs tieši saistībā ar palīdzību Ukrainai – šajā gadījumā Krievija lielākoties atturējās izplatīt atklāti prokrieviskus vēstījumus, tā vietā mēģinot palielināt Rietumos noguruma sajūtu no kara.

Krievija turpināja aktīvi izmantot kodoldraudus stratēģiskajā komunikācijā. Lai gan Krievija kodoldraudu tēmu periodiski aktualizējusi kopš iebrukuma Ukrainā 2022. gadā, savu kulmināciju tā sasniedza 2024. gada novembrī, apstiprinot izmaiņas Krievijas kodoldoktrīnā. Galvenā izmaiņa tajā paredz, ka Krievija var izmantot kodolieročus arī pret jebkuru citu valsti, kam nav kodolieroču, ja tās agresiju pret Krieviju vai tās sabiedrotajiem atbalsta kāda kodolvalsts. Tādējādi Krievija signalizē Rietumvalstīm, ka tā nebaidās eskalēt militāro situāciju Ukrainā, cerot, ka Rietumvalstis izdarīs lielāku spiedienu uz Ukrainu, lai tā piekristu pamieram ar Krievijai izdevīgiem nosacījumiem.

Tomēr arī pēc iebrukuma Ukrainā Krievija nav pilnībā pārtraukusi kontaktu ar Rietumvalstīm. 2024. gadā Maskava intensificēja dialogu ar tai draudzīgākām Eiropas valstīm, piemēram, Ungāriju un Slovākiju. Lai arī šīs valstis joprojām ir tai nedraudzīgo valstu sarakstā, Krievija cenšas tās atspoguļot kā konstruktīvākas iepretim pārējām Eiropas valstīm. Visticamāk Krievija šādu kontaktu veidošanu ar atsevišķām dalībvalstīm uzskata par iespēju ietekmēt Eiropas Savienības lēmumu pieņemšanas procesu, kavējot vienprātīgus lēmumus par sankcijām vai palīdzību Ukrainai. Šādu pieeju Krievija turpinās arī 2025. gadā.

Ziemeļkoreja – Krievijas galvenais militārais partneris

2024. gadā Ziemeļkorejas karavīriem tieši iesaistoties karadarbībā Ukrainā, tā kļuva par Krievijas galveno militāro partneri. Abu valstu attiecību padziļināšanās tika formāli fiksēta 19. jūnijā, kad V. Putina vizītes laikā tika noslēgts stratēģiskās partnerības līgums. Krievijai veiksmīgā sadarbība līdz šim rezultējusies munīcijas un bruņojuma piegādēs, kā arī vairāk nekā 10 000 karavīru nosūtīšanā Krievijas armijas rindu papildināšanai karam Ukrainā. Apmaiņā pret ievērojamo militāro palīdzību Krievija sniedz Ziemeļkorejai ekonomisko palīdzību, piegādājot pārtiku un naftas produktus, kā arī militāri tehnoloģisko palīdzību – pretgaisa aizsardzības sistēmas un spiegošanas satelītu tehnoloģijas.

Krievija turpināja militāro sadarbību arī ar Irānu un Ķīnu. Viens no svarīgākajiem partneriem – Irāna – turpina piegādāt Krievijai dronus un raķetes. Lai gan Ķīna oficiāli Krievijai nepiegādā letālos ieročus, abu valstu sadarbība militārajā jomā palielinās, Ķīnai piegādājot dažādas divējādās pielietojamības preces kara atbalstīšanai.

Palielinās Krievijas atkarība no Ķīnas

Aizvadītajā gadā Krievija aktīvi turpināja stiprināt politisko un ekonomisko sadarbību ar Ķīnu. Lai arī Maskava uztur vēstījumu, ka sadarbība ar Ķīnu ir abpusēji izdevīga, kopš iebrukuma Ukrainā Krievija kļuvusi daudz atkarīgāka no Ķīnas. Lai to līdzsvarotu, Krievija centās stiprināt sadarbību ar Indiju. Jūlijā Indija bija Krievijas lielākais naftas importētājs, īslaicīgi apsteidzot Ķīnu. Šādas divpusējās attiecības Indijai nodrošina piekļuvi lētiem energoresursiem, bet Krievijai – papildu noieta tirgu. Ļoti iespējams, ka Krievijas un Indijas sadarbība 2025. gadā turpinās pieaugt savstarpējā izdevīguma dēļ.

Krievija turpina meklēt atbalstu globālo dienvidu valstīs

2024. gadā Krievija turpināja ārpolitikas kursa stratēģisku maiņu, stiprinot attiecības ar globālo dienvidu valstīm. Viens no Krievijas galvenajiem mērķiem ir panākt, ka šīs valstis norobežojas no Rietumiem un atbalsta Maskavas ārpolitiku. Tas arī ietilpst Krievijas ilgtermiņa mērķos – veidot multipolāru pasaules kārtību, kurā Krievija ir viens no varas centriem ar kā minimums neierobežotu reģionālo ietekmi.

Lai to īstenotu, Krievija 2024. gadā aktivizēja darbības starptautiskajās organizācijās, kā arī attīstīja divpusējās attiecības ar globālo dienvidu valstīm. Lai tās uzrunātu, Krievija organizēja dažādus starptautiskus forumus (piemēram, forumu “Nāciju brīvībai” vai “Krievijas – Islāma pasaules ekonomisko forumu”). Divpusēji Krievija turpināja strādāt pie tā, lai varētu atvērt jaunas diplomātiskās pārstāvniecības Āfrikas un Āzijas valstīs. 2025. gadā plānots atvērt vēstniecības Sjerraleonē, Nigērā un Dienvidsudānā. Attiecībās ar globālo dienvidu valstīm Krievijai primāra ir kvantitāte, nevis divpusējo attiecību kvalitāte. Būtiski, lai pēc iespējas lielāks valstu skaits atbalstītu Kremļa politiku.

2024. gadā viens no spilgtākajiem Krievijas sasniegumiem attiecībās ar globālajiem dienvidiem bija BRICS samita norise Krievijā. BRICS samitu apmeklēja vairāk nekā 20 valstu līderi. 2024. gadā formātu papildināja četras jaunas dalībvalstis – Ēģipte, Etiopija, Irāna un Apvienotie Arābu Emirāti. BRICS formāts Krievijai kalpo arī kā alternatīva tādiem Rietumu daudzpusējās sadarbības formātiem, kā G7 un G20. Ar BRICS samita organizēšanu Krievija centās sasniegt vairākus mērķus – parādīt, ka tā ir viena no atslēgas valstīm starptautiskajos procesos un lielākā daļa pasaules valstu atbalsta tās ārpolitiku un idejas. Samits kārtējo reizi apstiprināja, ka globālā līmenī Krievija nav diplomātiski izolēta. BRICS kalpoja arī izplatītajai Krievijas retorikai, ka globālo dienvidu valstis ir ieinteresētas pievienoties Krievijas iedomātajai multipolaritātes pasaules kārtībai.

Režīma maiņa Sīrijā – trieciens Krievijas pozīcijām Tuvajos Austrumos

Bašāra al-Asada režīma krišana Sīrijā ir trieciens Krievijas pozīcijām Tuvajos Austrumos, jo tā kopš 2015. gada bija paudusi stingru atbalstu al-Asada režīmam. Krievija pašlaik ieņem ieturētu pozīciju attiecībā ar jauno Sīrijas valdību, cerot diplomātiski vienoties par daļēju militārās klātbūtnes saglabāšanu Sīrijā. Militārās bāzes Sīrijā ir svarīgas, lai nodrošinātu loģistisko atbalstu Krievijas militārajām operācijām Āfrikā. Tomēr, ņemot vērā, ka situācija Sīrijā vēl joprojām ir nestabila, Krievijas klātbūtnes perspektīvas ir neskaidras. Publiski pieejami satelītattēlu uzņēmumi liecina, ka Krievija pakāpeniski pārvieto militāros resursus no Sīrijas uz Lībiju.

Al-Asada režīma krišana būtiski neietekmē Krievijas kā autoritāru režīmu drošības garanta reputāciju, jo pat kritiskā brīdī tā sniedza politisku patvērumu Sīrijas autoritārā līdera ģimenei un pietuvināto lokam. Gandrīz droši, ka Krievija turpinās publiskajā telpā nostiprināt vēstījumu, ka Al-Asada krišana bija režīma vājums, nevis Krievijas vaina.

Krievijas kā drošības garanta loma tuvējās kaimiņvalstīs mazinās; izņēmums – Baltkrievija

Karš Ukrainā turpināja degradēt Krievijas kā drošības garantētāja nozīmi tuvējās kaimiņvalstīs. 2024. gada pavasarī Krievijas bruņotie spēki oficiāli pameta Azerbaidžānas kontrolē esošo Kalnu Karabahu, noslēdzot četrus gadus ilgo miera uzturēšanas misiju. Lai arī starp Azerbaidžānu un Armēniju saglabājas saspringtas attiecības, Krievijas kā konflikta vidutājas loma Dienvidkaukāzā ir būtiski mazinājusies un, gandrīz droši, pašlaik netiek nopietni apsvērta. Ļoti iespējams, ka 2025. gadā Krievijas kā drošības garantētājas nozīme Dienvidkaukāza reģionā turpinās samazināties. Krievija to centīsies kompensēt ar pieaugošu ekonomisko sadarbību, it īpaši sankciju apiešanā.

No Krievijas tuvējām kaimiņvalstīm izņēmums ir Baltkrievija, kur Krievijas ietekme 2024. gadā turpināja pieaugt, īpaši drošības un ārpolitikas jautājumos. Aprīlī Baltkrievija apstiprināja jaunu Nacionālās Drošības koncepciju un Militāro doktrīnu, institucionalizējot un atkārtojot Krievijas vēstījumus par Rietumvalstu radīto apdraudējumu. Krievijas ietekmi pār Baltkrieviju veicina arī taktisko kodolieroču izvietošana Baltkrievijas teritorijā. Lai gan to izvietošana nav militāri stratēģiskas nozīmes, tā ļauj Krievijai pastiprināt kodoldraudus Rietumvalstīm. Krievija turpināja izmantot Baltkrieviju savām militārām vajadzībām, sagatavojot militārpersonas un saņemot plašu tehnisko palīdzību kara vajadzībām. Jebkāda Baltkrievijas ārpolitika ir jāuztver kā Krievijas ārpolitikas turpinājums.

Krievija turpinās iesāktās aktivitātes arī 2025. gadā

2025. gadā Krievijas ārpolitikā Rietumvalstis joprojām tiks vērtētas kā stratēģiskais ienaidnieks. Vienlaikus Maskava turpinās stiprināt attiecības ar Āfrikas, Āzijas un Latīņamerikas valstīm, cenšoties izplatīt ideju par multipolāru pasaules kārtību un diskreditējot Rietumvalstis. Gandrīz droši, ka Krievija turpinās intensificēt sadarbību ar Ķīnu, Ziemeļkoreju un Irānu, lai iegūtu militāro un ekonomisko atbalstu kara turpināšanai Ukrainā. Pat, ja Krievija un Ukraina ar ASV starpniecību noslēgs īslaicīgu pamieru, Krievijas ārpolitikā joprojām dominēs pretrietumnieciskums un agresivitāte, jo īpaši pret Eiropas valstīm.

KRIEVIJAS EKONOMIKA

Kopš pilna mēroga iebrukuma Ukrainā ekonomika ir kļuvusi ne tikai par Krievijas labklājības rādītāju, bet arī nozīmīgu drošības politikas faktoru. Ekonomikas norises un stabilitāte tiešā veidā ietekmē gan Krievijas spēju ģenerēt kaujaslaukā nepieciešamos resursus, gan arī nosaka tempu, kādā tā būs spējīga atjaunot savu bruņoto spēku kapacitāti pēc karadarbības pārtraukšanas un tādējādi atkārtoti radīt militāru apdraudējumu kaimiņvalstīm.

Kopš kara sākuma Krievijas ekonomikas veiktspēja ir vairākas reizes pārspējusi uz to sākotnēji liktās prognozes, tajā skaitā pašas Krievijas valdības vērtējumā. Kara trieciens Krievijas ekonomikai bija ievērojami mazāks, nekā tas sākotnēji tika prognozēts. Noteiktās jomās kara radītais efekts stimulēja, nevis bremzēja ekonomiku. Tas ir skaidrojams ar vairākiem faktoriem – rekordaugsti ieņēmumi no naftas tirdzniecības, uz tirgus ekonomiku orientēta ekonomiskā struktūra, centralizēta pārvaldība, labi attīstīta banku sistēma, ievērojama publisko līdzekļu ieguldīšana militārās rūpniecības sektorā, kā arī pieprasījums pēc precēm un pakalpojumiem Krievijas bruņoto spēku vajadzībām. Lai arī šie faktori ir ļāvuši Krievijai uzturēt tās ekonomikas dzīvotspēju, tas nav uzskatāms par ilgtspējīgu ekonomisko modeli, un ilgākā laika perspektīvā nespēs nodrošināt šādus rezultātus.

2024. gadā prognozētais Krievijas ekonomikas izaugsmes rādītājs sasniedza 3,6% no iekšzemes kopprodukta (IKP), pārsniedzot 2023. gada rādītājus. Tomēr kara laika ekonomikā, kāda tā ir Krievijā, IKP nav uzskatāms par uzticamu valsts labklājības indikatoru. SAB vērtējumā Krievijas ekonomika vidējā termiņā, vismaz tuvākos pāris gadus, saglabāsies stabila, tomēr bez reālas izaugsmes. Vienlaikus, ja Krievijas valdība tuvāko gadu laikā nebūs spējīga ievērojami mainīt valsts ekonomikas virzienu, tas var novest pie nozīmīgas ekonomiskās un sociālās krīzes.

Šī brīža Krievijas ekonomika ir pakārtota Kremļa politiskajiem mērķiem – karam Ukrainā. Līdzīgi kā iepriekš, arī 2025. gadā kā galvenā Kremļa valsts budžeta prioritāte saglabāsies karadarbības turpināšana Ukrainā, neskatoties uz pieaugošajām izmaksām. Trešo gadu pēc kārtas militārie tēriņi Krievijas federālajā budžetā saglabāsies dominējoši augsti, tomēr

atšķirībā no iepriekšējiem gadiem, šis gads iezīmē jaunu tendenci – papildus budžeta līdzekļu piešķiršanu tikai aizsardzības nozarei. Līdz ar to sagaidāms, ka 2025. gadā ieguldījumi aizsardzības un drošības sektorā sasniegs no 8% līdz 10% no IKP, veidojot vismaz 40% no visām federālā budžeta izmaksām. Šie līdzekļi prioritāri tiks investēti divās jomās – ieroču un munīcijas ražošanā, kā arī bruņoto spēku personāla atalgojuma nodrošināšanā.

Lai gan Krievijas federālā budžeta prognozes iezīmē nelielu samazinājumu aizsardzības nozarei 2026.–2027. gadam, paredzams, ka Krievijas militārie tēriņi saglabāsies augsti. Pat, ja pārskatāmā nākotnē tiktu pārtraukts Krievijas karš Ukrainā, SAB vērtējumā Krievijai būs nepieciešami vairāki gadi, lai atjaunotu tās rīcībā esošo bruņojumu, rekrutētu un pilnvērtīgi apmācītu bruņoto spēku personālsastāvu un nokomplektētu vienības.

Krievijas militārie ražotāji pašlaik darbojas ar pilnu jaudu, izmantojot pagarinātas maiņas un virsstundas. Lai gan ražošanas apjomi ir palielināti (piemēram, artilērijas munīcijas ražošana pieaugusi no 1 miljona līdz vairāk nekā 4 miljoniem vienību gadā), jaunu rūpnīcu trūkums un atkarība no Padomju laika krājumiem iegrožos turpmākās izaugsmes iespējas. Pagājušajā gadā Krievijas militāri rūpnieciskais komplekss bez jaunām kapitāla investīcijām sasniedza izaugsmes griestus un maksimālo ražošanas tempu. Tāpēc viena no militārās industrijas prioritātēm tuvākajā perspektīvā būs ieguldījumi jaunu rūpnīcu un tehnoloģiju attīstībā, kas jau šobrīd ir novērojams, piemēram, dronu tehnoloģiju jomā.

Nozīmīgs aspekts, kas ierobežo Krievijas ekonomiskās izaugsmes iespējas, ir arī darbaspēka pieejamība, kas kopš kara sākuma ir kļuvusi par vienu no centrālajām politikas aktualitātēm. Lai gan ir skaidra nepieciešamība pēc jaunām darba rokām, Krievijas valdība izvairīgi raugās uz imigrāciju kā iespējamo risinājumu, jo tā var potenciāli radīt iekšpolitisku nestabilitāti un etnisko spriedzi.

Lai gan pēdējā gada laikā Krievijas Centrālā banka ir saskārusies ar nozīmīgu kritiku par tās strikto monetāro politiku un nespēju ierobežot augošos inflācijas rādītājus, V. Putina atbalsts tās vadībai joprojām ir augsts. Pārmetumi Krievijas Centrālajai bankai novērš uzmanību no Kremļa atbildības par Krievijas ekonomikas problēmām. 2024. gadā Krievijas gada inflācijas rādītāji pārsniedza vairāk nekā 9%. Tā rezultātā Krievijas Centrālā banka paaugstināja procentu likmes līdz vēsturiski augstākajai – 21% – atzīmei. Lai iegrožotu inflācijas kāpumu, paredzams, ka līdzvērtīgi augsta procentu likme saglabāsies visu 2025. gadu. Vienlaikus gan Krievijas Centrālajai bankai, gan valdībai ir vienota izpratne, ka nav iespējams

efektīvi ierobežot inflāciju tikai ar monetārās politikas palīdzību. Šo procesu kavē arī rekordaugstās publisko līdzekļu investīcijas militārajā nozarē.

Bez brīvas kapitāla kustības, ārējā kapitāla un nerezidentu investīcijām, kas lielākoties ir pametuši Krievijas finanšu tirgu, Krievijas Centrālās bankas noteiktās procentu likmes vairs nevar efektīvi stabilizēt rubļa valūtu. Straujas rubļa svārstības, kas aizvien vairāk bija novērojamas 2024. gadā, kļūs par jauno normu un aizvien biežāku parādību Krievijas ekonomikā.

Lai arī ir maz ticams, ka Rietumvalstu noteiktās sankcijas un ierobežojumi apturēs Krievijas spēju importēt sankcionētās preces, spiediens uz preču piegādātājiem un starpniekiem, visticamāk, turpinās pieaugt, rezultējoties augstākās izmaksās un līdz ar to arī augstākās cenās Krievijas patērētājiem.

2025. gadā Krievijas ekonomika būs vērtējama kā stabila, bet vienlaikus ievainojamāka. Pieaugot riskiem un turbulencēm Krievijas ekonomikā, Kremļis turpinās darīt visu iespējamo, lai saglabātu normalitāti un pēc iespējas ilgāk atliktu jautājumus, kas saistīti ar strukturāliem ekonomiskajiem izaicinājumiem, ar kuriem Krievijai nāksies saskarties. Lēni, tomēr pārliecinoši, Krievijas ekonomika aizvien vairāk atpaliek, acīmredzami kļūstot mazāk konkurētspējīga un tehnoloģiski vājāk attīstīta.

KRIEVIJAS IEVAINOJAMĪBAS ILGSTOŠA KARA APSTĀKĻOS

Karš ir nopietns sociāls, ekonomisks un politisks pārbaudījums jebkurai valstij. Ilgstošai karadarbībai var būt tālejošas sekas, un Krievija nav izņēmums. Krievija līdz šim ir spējusi mīkstināt karadarbības tūlītējo ietekmi uz ekonomiku un iekšpolitisko stabilitāti, tomēr valsts uzmanība un resursi ir koncentrēti karam, atstājot novārtā citus ilgstošos problēmjaudājumus. Jo ilgāk Krievija būs iesaistīta karadarbībā, jo vairāk samilzīs problēmas, kas ilgtermiņā potenciāli novājinās Krieviju kā iekšpolitiski, tā ārpolitiski.

Ekonomika ir viena no jomām, kurā Krievija ilgtermiņā saskarsies ar izaicinājumiem. Pašreizējā ekonomiskā stabilitāte un noturība pret Rietumvalstu sankcijām ir panākta, ierobežojot resursus tautsaimniecības un sabiedrības labklājības ilgtermiņa attīstībai. Militārie tēriņi balsta Krievijas ekonomiku, bet civilais sektors stagnē. Rietumvalstu sankcijas ierobežo un ievērojami sadārdzina moderno tehnoloģiju un to detaļu importu, apgrūtinot Krievijas rūpniecisko attīstību. Ir zema iespējamība, ka īstermiņā Krievijas ekonomika varētu sabrukt, tomēr ilgtermiņā valsts tehnoloģiskā attīstība un konkurētspēja visticamāk mazināsies. Krievija arvien vairāk tehnoloģiski un ekonomiski atpaliks no citām pasaules lielvarām – ASV, Ķīnas, Indijas un Eiropas Savienības.

Karš un ar to saistītā nedrošība ir vēl viens trieciens jau tā sliktajām demogrāfijas tendencēm – saskaņā ar Krievijas Statistikas dienesta aplēsēm, neņemot vērā karā kritušo skaitu un migrāciju, valsts iedzīvotāju skaits nākamo 20 gadu laikā samazināsies par 5-11 %. Tas vēl vairāk saasinās darbaspēka trūkuma radītās problēmas. Komunālās un kritiskās infrastruktūras uzturēšanai jau tagad trūkst gan darbinieku, gan finanšu resursu. Infrastruktūras degradācijas rezultātā ir būtiski pieaudzis komunālo avāriju skaits – 2023./2024. gada ziemā 59 Krievijas reģionos fiksētas vismaz 557 nopietnas komunālās avārijas, kuru rezultātā 3 miljoni Krievijas iedzīvotāju palika bez apkures. Iekšlietu ministrijas struktūrās jau šobrīd trūkst 20 % no nepieciešamajiem darbiniekiem.

Darbaspēka trūkumu neatrisinās arī varbūtēja miera vai pamiera Ukrainā noslēgšana. Ļoti iespējams, liela daļa karā iesaistīto karavīru

netiks demobilizēti, ņemot vērā Krievijas plānus palielināt bruņoto spēku personāla skaitu un nepieciešamību pēc pieredzējušiem karavīriem. Savukārt demobilizētie karavīri, neraugoties uz kara iznākumu, gandrīz droši kļūs par Krievijas ilgtermiņa iekšpolitisko problēmu. Krievijai jau pašreiz ir grūtības sabiedrībā reintegrēt demobilizētos karavīrus, it īpaši bijušos ieslodzītos, kuri rada noziedzības un sabiedriskās kārtības problēmas.

Ilgtermiņa riskus valsts iekšējai drošībai rada arī drošības dienestu koncentrēšanās uz sabiedrības kontroli un karu Ukrainā, atstājot novārtā citus iekšējā apdraudējuma riska faktoros. 2024. gadā Krievijas Iekšlietu ministrija fiksēja augstāko smago un sevišķi smago noziegumu skaitu pēdējo 13 gadu laikā. Kā pieauguma iemesli tika minēti karš Ukrainā, bijušie noziedznieki, kas atgriezušies no frontes, nabadzība, ekstrēmisms un terorisms. Smagu un sevišķi smagu noziegumu iespējamību palielina arī kara radītā plašākā pieeja nelegāliem ieročiem un sprāgstvielām.

Kaut arī Krievija kara ietekmē nav starptautiski izolēta, tās pozīcijas ir vājinājušās, padarot valsti jūtīgāku pret ārēju spiedienu. Šobrīd Krievija vismaz daļēji ieņem lūdzēja lomu, it īpaši attiecībā pret lielvalstīm, piemēram, Ķīnu un Indiju. Tas ļauj minētajām valstīm attīstīt sadarbību ar sev izdevīgākiem nosacījumiem. Piemēram, Indija un Ķīna iegādājas Krievijas naftu un gāzi par ievērojami zemāku cenu, izmantojot Krievijas nepieciešamību pēc energoresursu noieta tirgiem.

Gandrīz droši, ka šobrīd Krievijai ir ierobežoti resursi un gatavība novērst šīs un citas kara saasinātās problēmas. Prioritāte ir karš un militārās vajadzības. Ilgtermiņā šīs problēmas neizraisīs Krievijas sabrukumu, taču, visticamāk, iekšpolitiski un ārpolitiski novājinās Krieviju. Ļoti iespējams, ka turpinoties karam, Krievijas ekonomika kļūs mazāk konkurētspējīga, kritīsies sabiedrības labklājības līmenis, pasliktināsies drošības situācija, attīstīsies organizētā noziedzība, kā arī turpinās samazināties Krievijas starptautiskā ietekme. Rietumvalstīm ilgtermiņā jārēķinās ne tikai ar ārēji agresīvu, bet arī dažādu iekšēju problēmu nomāktu Krieviju. Tas var radīt plašāku nestabilitāti ne tikai Krievijā, bet arī ārpus tās robežām.

BALTKRIEVIJAS POLITIKA

Aleksandra Lukašenko režīms joprojām ir stabils. Tas galvenokārt tiek panākts ar represijām un vārda brīvības ierobežošanu. Vienlaikus palielinās Baltkrievijas atkarība no Krievijas un līdz ar to arī Krievijas ietekme uz Baltkrieviju. Valsts ārpolitikā turpina dominēt Krievijas intereses. Minska turpina meklēt jaunus sadarbības partnerus un noieta tirgus Baltkrievijas precēm. Ļoti iespējams, ka daudzi Krievijas ietekmes līdzekļi Baltkrievijā saglabāsies arī tad, ja A. Lukašenko un Vladimirs Putins atstās amatus.

Baltkrievijas 2024. gada parlamenta un 2025. gada prezidenta vēlēšanas demonstrēja, ka režīms joprojām kontrolē situāciju Baltkrievijā. Izmantojot balsu falsifikāciju un nopietnu alternatīvu kandidātu nepielaišanu vēlēšanām, Baltkrievijas parlamentā tika ievēlētas tikai režīmam lojālas personas un prezidenta vēlēšanās pārliecinošu uzvaru guva A. Lukašenko.

2024. gadā turpināja pieaugt drošības iestāžu represijas pret opozīcijas pārstāvjiem un to radniekiem Baltkrievijā. Cilvēktiesību centrs "Viasna" ziņoja par rekordlielu represiju pieaugumu – reģistrēti 8895 gadījumi. Varas iestādes turpināja baltkrievus sistemātiski saukt pie atbildības par režīma neatbalstīšanu. Tika izmantoti dažādi līdzekļi, piemēram, brīvības atņemšana, naudas sods vai atļaišana no darba. 2024. gada novembrī un decembrī visā Baltkrievijā atkal notika masveida bijušo politieslodzīto, viņu radnieku un draugu aresti. Valsts drošības komitejas darbinieki krimināllietu ietvaros veica kratīšanas un pratināšanas un dažiem no aizturētajiem sastādīja protokolus par ārvalstu palīdzības saņemšanu un ekstrēmistisku darbību veikšanu.

Aizvadītajā gadā aktīvu darbību turpināja opozīcija. Baltkrievijas Koordinācijas padomes vēlēšanas iezīmēja valsts demokrātiskajai opozīcijas kustībai nozīmīgu notikumu. Koordinācijas padome, kas sākotnēji tika izveidota 2020. gadā, lai pārstāvētu pilsonisko sabiedrību un veicinātu demokrātiskas reformas, rīkoja pārstāvniecības vēlēšanas, izmantojot tiešsaistes balsošanu, lai vēlēšanās varētu piedalīties gan Baltkrievijā, gan ārvalstīs dzīvojošie pilsoņi. Koordinācijas padomes vēlēšanās kandidēja ap 280 cilvēkiem no 12 vēlēšanu sarakstiem, taču vēlētāju aktivitāte bija ļoti zema. Tas nozīmē, ka Koordinācijas

padomei demokrātiski piešķirtais politiskais mandāts nebūs spēcīgs un nespēs kalpot par pietiekamu pamatu tās uzskatīšanai par nozīmīgu Baltkrievijas demokrātisko spēku pārstāvniecības formātu.

Zemā interese par demokrātisko spēku aktivitātēm ir skaidrojama ar vairākiem iemesliem. Pirmkārt, Baltkrievijas režīms īstenoja plašus represiju un iebiedēšanas pasākumus, lai atturētu Baltkrievijas pilsoņus kandidēt vai balsot Koordinācijas padomes vēlēšanās. It īpaši tas bija vērojams sabiedrības daļā, kas vēl joprojām dzīvo Baltkrievijā. Jebkāda iesaiste šādās aktivitātēs uzskatāma par personīgi bīstamu un var rezultēties vairāku gadu cietumsodā. Otrkārt, ņemot vērā spēcīgo mediju cenzūru un kontroli pār interneta lietojumu, liela daļa sabiedrības bija maz informēta vai nezināja par opozīcijas aktivitātēm. Treškārt, pēc vairāku gadu protestiem demokrātiskās kustības atbalstītāju vidū pieaug neapmierinātība un nogurums, kā arī vilšanās, jo līdzšinējās iniciatīvas nav spējušas panākt politiskas pārmaiņas.

2024. gadā bija novērojami arī Krievijas centieni pastiprināti integrēt Baltkrieviju Savienotās valsts ietvarā. Iespējams, ka jaunais Savienotās valsts integrācijas plāns 2024.-2026. gadam vēl vairāk palielinās Krievijas kontroli pār Baltkrievijas ārpolitiku un iekšpolitiku. Tomēr jau šobrīd Krievija var panākt sev labvēlīgu lēmumu pieņemšanu Baltkrievijā ar divpusējo līgumu starpniecību, un tai nav nepieciešams Savienotās valsts ietvars.

Starptautiski ciešās attiecības ar Kremli ir veicinājušas Baltkrievijas politisko pozīciju stiprināšanu dažādos formātos, kas vērtējami kā analogi pastāvošajām Rietumu organizācijām. Piemēram, pagājušā gada jūlijā Baltkrievija formāli pievienojās Šanhajas sadarbības organizācijai, un kļuva par BRICS partnervalsti, kas ievērojami palielināja valsts starptautisko politisko kapitālu.

SAB vērtējumā ir maz ticams, ka Baltkrievija pārskatāmā nākotnē varētu tieši iesaistīties Krievijas karā pret Ukrainu, jo tas varētu ievērojami apdraudēt valsts iekšpolitisko stabilitāti un A. Lukašenko pozīcijas, it īpaši ņemot vērā sabiedrībā valdošo stingro nostāju pret tiešu Baltkrievijas militāro iesaistīšanos karadarbībā. A. Lukašenko Baltkrievijas sadarbība ar Krieviju kalpo kā prezidenta autoritātes garants, kas ļāvis saglabāt varu un nodrošināt režīma stabilitāti. Tomēr Baltkrievijas līderis apzinās, ka šāds atbalsts saistīts ar risku viņa iespējām turpināt pārvaldīt valsti, tāpēc pieaug A. Lukašenko bažas par nepieciešamību mazināt Baltkrievijas izolāciju no Rietumiem, lai nodrošinātu pretsvaru Krievijas ietekmei.

ĶĪNAS ATTIECĪBAS AR KRIEVIJU – EKONOMISKIE, MILITĀRIE UN POLITISKIE ASPEKTI

Attiecības ar Krieviju ir būtisks elements Ķīnas stratēģiskajā sāncensībā ar ASV Dienvidaustrumāzijas reģionā un starptautiskajā sistēmā kopumā. 2024. gadā “draudzība bez robežām”, kuru Pekina un Maskava pasludināja īsi pirms Krievijas iebrukuma Ukrainā, turpināja attīstīties, padziļinoties stratēģiskajai koordinācijai un sadarbībai ekonomikas un tirdzniecības, investīciju un enerģētikas, kā arī militārajā jomā.

Paplašinoties Rietumu sankcijām pret Krieviju un pieaugot tās starptautiskajai izolācijai, Ķīnas ekonomiskās attiecības ar Krieviju ir piedzīvojušas ievērojamu izaugsmi. Iepretim iepriekš piesardzīgajai attieksmei pret kaimiņvalsts ekonomisko varu, Ķīnas ietekme Krievijas ekonomikā turpina pieaugt. Aizvadītā gada pirmajos desmit mēnešos Ķīnas un Krievijas divpusējās tirdzniecības vērtība sasniedza 202,2 miljardus ASV dolāru, savukārt kopējais tirdzniecības apjoms pieaudzis par 26,3 %. Šis pieaugums ir veicinājis progresējoši asimetriskas ekonomiskās attiecības gan importa-eksporta apjoma, gan arī preču satura ziņā.

Ķīna arvien vairāk eksportē uz Krieviju preces ar augstu pievienoto vērtību. Lai gan Ķīna, ņemot vērā tās starptautisko pozīciju, neveic tiešas militāras piegādes, Pekina ir palielinājusi divējādās pielietojamības preču eksportu uz Krieviju. Publiski pieejamie dati rāda, ka Ķīna katru mēnesi eksportē divējādās pielietojamības preces vairāk nekā 300 miljonu ASV dolāru vērtībā, kas veido vismaz trešdaļu no kopējā Ķīnas eksporta uz Krieviju. Šīs preces ir identificētas kā augstas prioritātes izejmateriāli ieroču, tostarp raķešu un dronu ražošanā. Tādējādi Pekina atbalsta Krieviju ne tikai sankciju apiešanā, bet arī karadarbības Ukrainā turpināšanā.

Krievijas fosilā kurināmā eksports uz Ķīnu veido 47 % no kopējā eksporta apjoma. Vienlaikus Ķīna aktīvi ierobežo tās iespējamo atkarību no Krievijas piegādēm, piemēram, atsakoties investēt “Sibīrijas spēks 2” gāzes cauruļvada projektā. Ķīna gūst finansiālo un ekonomisko priekšrocību, piemēram, iepērkot gāzi par samazinātu cenu. 2025. gadā Krievijas turpinās piegādāt Ķīnai gāzi par apmēram 35 % zemāku cenu nekā Eiropai.

Savukārt investīciju sektors nav piedzīvojis acīmredzamu izaugsmi Ķīnas ekonomiskajās attiecībās ar Krieviju. Ķīnas privātie uzņēmumi ir piesardzīgi investīciju veikšanā Krievijā iespējamo sekundāro sankciju, vāji attīstītās infrastruktūras, darbaspēka trūkuma un birokrātisko šķēršļu dēļ, tāpēc galvenie investori ir valsts uzņēmumi. Ķīnas tiešās investīcijas Krievijā kopš 2022. gada ir samazinājušās. Tās veido mazāk nekā vienu procentu no valsts kopējā ārējo investīciju apjoma. Ķīna ieguldījumiem Krievijā saredz vairāk risku nekā ieguvumu un izvēlas investēt projektos, kas nodrošina eksportu uz Ķīnu.

Aizvadītajā gadā Ķīna publiski vienojās ar Krieviju par militāro attiecību stiprināšanu, palielinot kopīgi veikto militāro (pārsvārā jūras spēku) mācību skaitu, mērogu un sarežģītību, kā arī ikdienā veicot kopīgas patruļas Klusā okeāna reģionā. Ķīna izmanto kopīgās militārās mācības, lai demonstrētu savu militāro mērogu un spēju atturēt ASV. Militāro mācību biežuma pieaugums un ģeogrāfiskais izvietojums padziļina abu valstu bruņoto spēku darbību koordināciju, kas Pekinai nepieciešama militārā spēka apliecināšanai reģionā, tostarp Taivānas kontekstā. Paralēli militārās sadarbības intensifikācijai, Ķīna joprojām galvenokārt koncentrējas uz armijas modernizāciju. Drošības perspektīvā abu valstu attiecības balstās uz Krievijas sniegto atbalstu Ķīnas militārā sektora modernizācijai un attīstībai. Ķīna arī izmanto karu Ukrainā, lai kāpinātu savas armijas gatavību karadarbībai – Ķīnas izlūkdienesti ievāc informāciju gan par stratēģiskām, gan taktiskām detaļām. Šī informācija ļauj mācīties no Krievijas un Ukrainas praktiskās pieredzes kaujas laukā, kā arī izdarīt secinājumus par to, kā efektīvi atbalstīt Krieviju.

Ķīna ir uzskatāmi parādījusi, ka tai ir svarīga Krievijas režīma noturība. Putina režīma sabrukums vai tā sakāve no Rietumu puses būtu nozīmīgs ģeopolitisks apdraudējums un ierobežotu Ķīnas ārpolitiskos mērķus saistībā ar pastāvošās starptautiskās kārtības pārveidošanu. Krievijas režīma noturība ir svarīga arī Ķīnas Komunistiskās partijas varas stabilitātei un valsts ekonomiskajai izaugsmei. Ķīnas interesēs ir saglabāt pastāvošo iekšpolitisko *status quo* Krievijā, jo tas nodrošina un atbalsta Ķīnas mērķus stratēģiskajā konkurencē ar ASV, kā arī centienus pārveidot starptautisko kārtību, lai tā atbilstu autoritāru valstu interesēm. Krievijas režīma stabilitāte nodrošina arī iepriekš minētos ekonomiskos ieguvumus, ko Pekina izmanto, lai stabilizētu iekšpolitiskos izaicinājumus.

Viens no izaicinošākajiem aspektiem abu valstu sadarbībā aizvadītajā gadā bija Krievijas un Ziemeļkorejas režīmu tuvināšanās. Krievijas un Ziemeļkorejas attiecības līdzsvaro ASV dominanci reģionā, taču tās arī rada Ķīnai bažas, ka šī sadarbība varētu mazināt Pekinas ietekmi un spēju kontrolēt Ziemeļkorejas rīcību, īpaši kodolprogrammas attīstību, ko Ķīna

līdz šim ir aktīvi ierobežojusi. Lai arī viens no mērķiem Ķīnas sadarbībā ar Krieviju ir kopīga cīņa pret ASV globālo hegemoniju un par starptautiskās kārtības maiņu, ilgtermiņā Krievijas ambīcijas Dienvidaustrumāzijas reģionā var radīt draudus Ķīnas pozīcijām. Tomēr šobrīd Ķīna saredz vairāk ieguvumu no Krievijas sadarbības ar Ziemeļkoreju – Pekina joprojām ir dominējošais spēlētājs reģionā un tās attiecības ar Phenjanu un Maskavu ļauj zināmā mērā pārvaldīt abu pārējo valstu rīcību. Taču perspektīvā Pekina cieši uzraudzīs šo attiecību attīstību, lai tās nezaicinātu Ķīnas ģeopolitiskās pozīcijas.

Ķīnas un Krievijas attiecības raksturo spēcīga un pielāgojama politiskā saikne, kas atspoguļo savstarpēju rīcībpolitikas instrumentalizāciju un ir atkarīga no ārējiem faktoriem, īpaši Ķīnas stratēģiskās sāncensības ar ASV. Ķīnas asimetriskā ekonomiskā partnerība ar Krieviju sniedz virkni ieguvumu Pekinai, atbalstot Ķīnas ekonomiku un pakārtoti nodrošinot abu pušu režīmu stabilitāti. Krievijas ir kļuvusi atkarīga no Ķīnas importa militārajā un civilajā sektorā. Ķīna sagaida, ka sadarbība ar Krieviju sniegs nepieciešamo atbalstu iespējamos reģionālos konfliktos, piemēram, Taivānā, vai citos krīzes scenārijos, kuros Ķīna saskartos ar ietekmes zaudēšanu, īpaši reģionālā mērogā.

Ķīnas politika Latvijas kontekstā

Pieaugošā sadarbība starp Ķīnu un Krieviju spilgti iezīmē pretrunas starp Ķīnas un Latvijas stratēģiskajām interesēm. Ķīnas mērķis ir mainīt eksistējošo, noteikumus balstīto starptautisko kārtību un pārspēt Latvijas partneri ASV, kā arī atbalstīt Krievijas režīmu. Lai neradītu riskus Latvijas un tās sabiedroto interesēm, sadarbībā ar Ķīnu īpaši uzmanīgi jāvērtē abu pušu patiesie ieguvumi.

Lai sasniegtu savus mērķus, Ķīna pielieto “whole-of-society” metodi² – izmanto visus pieejamos instrumentus (diplomātisko sektoru, nevalstiskās organizācijas, ekonomiskos faktoros, diasporu un izlūkus) un mēģina iegūt ietekmi un informāciju par visām iespējamām tēmām (ārpolitiku, iekšpolitiku, ekonomiku, aizsardzību, arī kultūru). Diplomāti, kultūras organizācijas un mediju pārstāvniecības ārvalstīs izvērš “maigo varu”, veidojot pozitīvu Ķīnas tēlu, tostarp izmantojot propagandas metodes un nodrošinot labvēlīgus apstākļus tālākai politiskai un ekonomiskai sadarbībai. Ekonomiskie faktori Rietumos realizē projektus, kas nereti nostiprina atkarību no Ķīnā ražotām precēm vai pakalpojumiem un var radīt ievainojamību datu drošības jomā. Akadēmiķi un pētnieki sadarbojas

² Jēdziens starptautiskajās attiecībās – dažādu sabiedrības grupu iesaiste kopīgu politisku mērķu sasniegšanai.

kopprojektos ar Rietumu ekspertiem, gūstot piekļuvi viņu zināšanām. Tas rada tehnoloģiju pārnese riskus, jo vairākas valsts stipendijas, ko saņem Ķīnas pētnieki, paredz stipendiāta pienākumu nodot informāciju varasiestādēm.

Pagājušajā gadā īpaši iezīmējās Ķīnas centieni piekļūt Rietumu politiskajai videi, lai iegūtu sensitīvu informāciju vai ietekmi lēmumu pieņemšanas procesos. Ķīna šī mērķa sasniegšanai pielieto vairākas metodes. Pirmkārt, Ķīnas valstspiederīgie, kas kļuvuši par palīgiem vai padomniekiem ietekmīgiem Rietumu politiķiem, sāk strādāt Ķīnas labā, nodrošinot tiešu piekļuvi un ietekmi uz lēmumu pieņēmējiem. Otrkārt, Ķīnas izlūkdienesti rekrutē Rietumvalstu pilsoņus, kas ir politiski vai ekonomiski ietekmīgās pozīcijās, lai iegūtu pastarpinātu piekļuvi un ietekmi. Rekrutēšanas jeb vervēšanas mēģinājumi bieži notiek Ķīnas teritorijā, kur Ķīnas puse kontrolē notiekošo. Bieži šos mēģinājumus ir grūti identificēt, jo tos maskē abpusēji izdevīgas sadarbības piedāvājumi. Treškārt, Ķīnas izlūkdienesti masveidā vervē personas tiešsaistē (visbiežāk tīklošanās platformā "LinkedIn"). Dienestu pārstāvji uzdodas par konsultāciju firmu darbiniekiem un piedāvā samaksu apmaiņā pret ziņojumiem par Ķīnai interesējošām tēmām. Šie piedāvājumi galvenokārt tiek izteikti tieši valsts pārvaldes darbiniekiem, kam ir zināšanas noteiktā jomā vai piekļuve sensitīvai informācijai.

Arī Latvijā, papildus tradicionālām diplomātiskām, ekonomiskām un kultūras aktivitātēm, novēroti Ķīnas mēģinājumi gūt politisku un ekonomisku ietekmi un piekļūt informācijai, kas varētu palīdzēt sasniegt Ķīnas stratēģiskos mērķus. Sadarbība ar Ķīnu pēc noklusējuma nebūtu jāuztver par risku Latvijas drošībai, tomēr ir kritiski jāizvērtē ikkatrs piedāvājums un sniegtā iespēja, paturot prātā Ķīnas stratēģiskās intereses un to iespējamo ietekmi uz Latviju.

EIROPAS PARLAMENTA VĒLĒŠANAS

Aizvadītā gada jūnijā notika Eiropas Parlamenta (EP) vēlēšanas. To kontekstā atsevišķi Eiropas dienesti savās valstīs novēroja Krievijas informācijas un kiberoperācijas. Vērtējot situāciju Latvijā, ne pirms, ne to laikā, ne pēc vēlēšanām SAB nekonstatēja būtiskas Krievijas īstenotas ietekmes operācijas, tostarp kiberoperācijas, kas būtu tieši vērstas pret kādu politisko partiju vai kandidātu, lai ietekmētu vēlēšanu rezultātu vai pēcvēlēšanu debates.

EP vēlēšanu kontekstā Latvijā tika novēroti pakalpojumu atteices (DDoS) uzbrukumi vai informācijas operācijas, taču bez paliekošām sekām. SAB vērtējumā Krievija īstenoja informācijas operāciju ar mērķi netieši ietekmēt sabiedrības domu – galvenokārt tos Latvijas iedzīvotājus, kas atbalsta Krieviju, tās vēstījumus un joprojām atrodas prokremlisko mediju informatīvajā telpā. Tā, piemēram, Krievijas valsts TV kanālu veidotajos prokrieviski tendenciozos sižetos par Latviju tika izmantots Latvijas opozīcijas partijas “Saskaņa” kandidātes Olgas Petkevičas sociālo mediju “Telegram” un “TikTok” kontu saturs. Tādējādi minētās politiķes pirmsvēlēšanu vēstījumi netieši tika apstiprināti kā Kremļa interesēm atbilstoši. Krievijas mediji veicināja politiķes atpazīstamību un vēstījumu plašāku publicitāti, popularizējot viņas kā brīvprātīgās cīnītājas pret valsts īstenoto politiku un Krievijas pilsoņu tiesību aizstāves tēlu Latvijā.

Krievija jau iepriekš izmantojusi līdzīgu taktiku, netieši norādot uz Kremļa interesēm atbilstošiem kandidātiem. Izmantojot medijus un publisko diplomātiju, Krievija attēloja Latvijas bijušo eiroparlamentārieti Tatjanu Ždanoku kā vienīgo krievu tiesību aizstāvi Latvijā. Pirms Krievijas iebrukuma Ukrainā nozīmīga loma šāda veida prokrievisku kandidātu apstiprināšanā bija arī Krievijas vēstniecībai Rīgā.

Pašreizējais situācijas izvērtējums liecina, ka EP vēlēšanas kopumā, tostarp Latvijā, nebija prioritārs Krievijas ietekmes pasākumu mērķis. Ļoti iespējams, ņemot vērā Krievijas uzsākto pilna mēroga karu Ukrainā un Krievijai piemērotās sankcijas, Kremlis apzinājās ierobežotās iespējas ietekmēt Eiropas pret-Krievijas noskaņojumu un ES sankciju politiku.

Iespējams, Krievija plānoja balstīt ietekmes pasākumu uzsvaru Eiropā uz jau iepriekš iestrādātiem politiskās vides ietekmes projektiem, kas nākotnē varētu ietekmēt ES vienotību un, līdz ar to, atbalstu Ukrainai.

Krievijas interesēs ir, piemēram, uzturēt Eiropas politikas dienaskārtībā jautājumus par nacionālu interešu primāru nodrošināšanu, migrācijas ierobežošanu, budžeta tēriņu novirzīšanu sociāliem mērķiem, nevis aizsardzībai, kā arī vairot skepticismu par atbalstu Ukrainai, lai popularizētu idejas par ekonomiskās sadarbības atjaunošanu ar Krieviju. Pēdējos gados Krievija īpašu uzmanību pievērš sabiedrību polarizējošiem politiskajiem spēkiem (galēji labējā un kreisā spārna pārstāvjiem, prokrieviskiem populistiem, tostarp minoritāšu, miera un cilvēktiesību aizstāvju grupām un organizācijām), lai nodrošinātu to vēstījumiem nepieciešamo augsni.

Līdzīgi Krievija ir instrumentalizējusi sadarbību ar savu stratēģisko partneri Baltkrieviju, lai turpinātu aktualizēt nelegālo migrāciju uz ES austrumu, tostarp Latvijas, robežas. Lai gan Latvija nav primārais šīs ietekmes kampaņas mērķis, arī šajā gadījumā tiek tērēti valsts resursi un pārbaudītas atbildīgo dienestu spējas aizsargāt valsts robežas.

Lai uzturētu nedrošību un neprognozējamību, iebiedētu sabiedrību un šķeltu eiroatlantisko vienotību, Krievija ir turpinājusi attīstīt pret Latviju speciālo dienestu, zemu izmaksu kinētiskās ietekmes operācijas, kas apgrūtina tiešu atbildības attiecināšanu un ļauj palikt t.s. “pelēkajā zonā”. Krievija ir demonstrējusi gatavību tuvākā nākotnē uzņemties arvien lielākus riskus, īstenojot agresīvākas provokācijas un sabotāžas ar mērķi vairot sabiedrības nedrošību. Šādu nedrošības fonu Krievija ir ieinteresēta saglabāt, Latvijai gatavojoties 2025. gada pašvaldību vēlēšanām.

KIBERAPDRAUDĒJUMS

Latvijas kiberapdraudējums 2024. gadā bija paaugstināts, bet stabils. Tas ir būtiski pieaudzis kopš Krievijas uzsāktā pilna mēroga kara Ukrainā. Arī aizvadītajā gadā Krievija bija galvenais kiberdrauds Latvijai. Būtisks papildu motīvs naidīgiem kiberuzbrukumiem ir Latvijas pamanāmais atbalsts Ukrainai. Naidīgo valstu un citu kiberaktoru aktivitātēm bija viļņveidīga intensitāte un ierobežots kaitējums. Līdz šim fiksētie uzbrukumi nav radījuši vērā ņemamas un paliekošas sekas, apliecinot Latvijas kibertelpas aizsardzības līmeni un atbildīgo IT speciālistu profesionalitāti un reaģēšanas spējas.

Pagājušajā gadā kiberapdraudējums izpaudās ļoti dažādos veidos un kopumā pieauga teju visās kategorijās. No nacionālās drošības viedokļa kā būtiskākie apdraudējuma veidi izceļami ielaušanās mēģinājumi, pikšķerēšanas kampaņas, pakalpojumu atteices uzbrukumi, kā arī uzbrukumi piegādes ķēdēm un operacionālajām tehnoloģijām.

Aizvadītajā gadā bija vairāki publiski notikumi, kuru laikā varēja sagaidīt kiberuzbrukumus. Pirms Eiropas Parlamenta vēlēšanām 8. jūnijā prokrieviskos “Telegram” kontos tika izplatīti aicinājumi traucēt vēlēšanu norisi Latvijā un citur Eiropā. Taču vēlēšanu laikā netika novēroti starpgadījumi vai incidenti, kas būtu tieši saistāmi ar vēlēšanu sistēmām vai vēlēšanu drošību. 24. oktobrī Rīgā notika Starptautiskās Krimas platformas trešais parlamentārais samits, arī šī pasākuma ietvaros būtiski kiberincidenti netika novēroti.

Politiski motivēti pakalpojumu atteices uzbrukumi³, kurus veic Krievijas haktīvistu⁴ grupējumi, ir kļuvuši par neatņemamu Latvijas kibertelpas parādību. Šo uzbrukumu mērķis ir atrietties par Latvijas politikajiem lēmumiem un atbalstu Ukrainai, traucēt publiskā un privātā sektora organizāciju darbu, radīt apjukumu un neērtības iedzīvotāju ikdienā. 2024. gadā Latvija piedzīvoja vairākus šādu uzbrukumu viļņus pēc Ukrainas prezidenta V. Zelenska vizītes Rīgā, kā arī publiskiem paziņojumiem par papildu palīdzības, tai skaitā militāras, piešķiršanu

³ Pakalpojumu atteices uzbrukums (*Distributed Denial-of-Service attack - DDoS*) - kiberuzbrukums ar mērķi pārpludināt mājaslapas serverus ar milzīga apjoma pieprasījumiem no ārpuses, cenšoties panākt, lai serveri tiek pārslogoti un mājaslapa nebūtu pieejama publiski.

⁴ Haktīvisi - kibernetiķu grupas, kuras veic kiberuzbrukumus politiskas pārliecības dēļ.

Ukrainai. Uzbrukumi lielākoties skāra valsts iestādes un specifisku nozaru uzņēmumus (elektronisko sakaru komersantus, transporta uzņēmumus, enerģētikas sektoru). Uzbrukumiem bija īslaicīga un nenozīmīga ietekme labi sagatavotās aizsardzības un speciālistu reakcijas dēļ. Būtisks aizsardzības elements šobrīd ir Aizsardzības ministrijas finansētais centralizētās DDoS aizsardzības pakalpojums.

Aizvadītajā gadā bija novērojami arī piegādes ķēžu uzbrukumi⁵, kas skāra Latvijas elektronisko sakaru komersantus. Vienā gadījumā uzbrucējs iejaucās satelīta darbībā, kura pārraidītais saturs tika retranslēts arī Latvijā. Uzbrucējs aizstāja signālu un ierobežotu laiku pārraidīja Krievijas propagandu. Cita uzņēmuma gadījumā uzbrucēji divas reizes veica sekmīgus kiberuzbrukumus ārpalpojuma sniedzēja serveriem trešajās valstīs, īslaicīgi pārraidot Krievijas militāro parādi un politiskos uzsaukumus krievu valodā. Nevienā gadījumā netika ietekmēta Latvijas infrastruktūra, mūsu valsts iedzīvotāji nebija uzbrucēju primārā auditorija. Taču notikušais uzskatāmi parāda, kā piegādes ķēžu uzbrukumi Latvijā var apdraudēt ne tikai kibertelpas, bet – elektronisko sakaru komersantu gadījumā – arī informatīvās telpas drošību. Tas ir īpaši svarīgi pašreizējos ģeopolitiskajos apstākļos.

Pagājušajā gadā aktualizējās arī operacionālo tehnoloģiju6 kibersdrošība. Virkne kritiskās infrastruktūras subjektu izmanto operacionālās tehnoloģijas, lai nodrošinātu visai sabiedrībai būtiskus pakalpojumus – transportu, enerģētiku, ūdens apsaimniekošanu, u.c. Uzņēmumi izmanto šīs tehnoloģijas, lai panāktu efektīvāku ražošanu. Izplatītākās operacionālās tehnoloģijas ir industriālās kontroles sistēmas (piemēram, industriālo procesu kontroles un vizualizācijas sistēmas (SCADA)). Tā kā mūsdienās operacionālās tehnoloģijas arvien biežāk ir pieslēgtas tīmeklim, vitāli nepieciešamu pakalpojumu sniegšana un pieejamība ir atkarīga arī no šo tehnoloģiju kiberaizsardzības. Operacionālo tehnoloģiju kompromitēšana daudzos gadījumos var notikt ar salīdzinoši vienkāršām metodēm, piemēram, noklusēto piekļuves datu izmantošanu, paroļu pilno pārlasi (*brute force attack*). Krievijas haktīvisi ir apliecinājuši interesi un gatavību uzbrukt industriālās kontroles sistēmām Latvijā un Rietumvalstīs. Šādi uzbrukumi varētu radīt ne tikai neērtības, bet potenciāli arī draudus kritiskās infrastruktūras drošībai.

⁵ Piegādes ķēžu uzbrukumi (*supply-chain attacks*) – kiberuzbrukumi starpniekpakalpojumu sniedzējiem, lai panāktu ietekmi uz mērķi, iekļūtu tā sistēmās vai tīklā. Piegādes ķēžu uzbrukumi var būt mērķēti uz programmatūras ražotājiem, aparatūras ražotājiem, mākonpakalpojumu uzturētājiem, dažādiem ārpalpojumu sniedzējiem (grāmatvedība).

⁶ Operacionālās tehnoloģijas (*operational technologies*) – iekārtu un programmatūras izmantošana, lai monitorētu un kontrolētu fiziskus procesus, ierīces un infrastruktūru.

Tradicionāli kiberuzbrukumi tiecas meklēt sistēmas “vājāko ķēdes posmu”, tāpēc nepieciešams pastāvīgs darbs, uzlabojot informācijas sistēmu drošības pārvaldību, laicīgi veicot atjauninājumus un sekojot drošības ieteikumiem. SAB rekomendē fiziskām personām un organizācijām:

- rūpēties par kiberhigiēnu, neizmantojot paroles atkārtoti un iespējami plašāk izmantojot vairākpakāpju autentifikāciju (piemēram, parole + telefons);
- pārlicināties, ka aplikācijās, programmās un iekārtās netiek izmantotas un iespējami ātri tiek nomainītas noklusētās paroles;
- ieslēgt automātiskos atjauninājumus, sekot līdz nesenāko atjauninājumu pieejamībai, kā arī paziņojumiem par kritiskām ievainojamībām;
- šaubu vai jau notikušu incidentu gadījumā vērsties pie speciālistiem (CERT.lv) un uzraugošajām iestādēm; savlaicīga komunikācija ļaus būtiski samazināt nodarīto kaitējumu.

2024. gada 1. septembrī stājās spēkā Nacionālais kiberdrošības likums. Saskaņā ar likumu Satversmes aizsardzības birojs uzrauga informācijas un komunikācijas tehnoloģiju kritisko infrastruktūru.

VALSTS NOSLĒPUMA, NATO, ES UN ĀRVALSTU KLASIFICĒTĀS INFORMĀCIJAS AIZSARDZĪBA

Valsts noslēpums ir informācija, kuras nozaudēšana vai nelikumīga izpaušana var nodarīt kaitējumu valsts drošībai, ekonomiskajām vai politiskajām interesēm. Atbilstoši likumā “Par valsts noslēpumu” noteiktajam Valsts noslēpuma aizsardzības pasākumi ir sadalīti starp trim valsts drošības iestādēm – SAB, Valsts drošības dienestu un Militārās izlūkošanas un drošības dienestu. Viens no Latvijas sekmīgas dalības pamatnosacījumiem NATO un Eiropas Savienībā ir spēja efektīvi un atbilstoši aizsargāt NATO un Eiropas Savienības klasificēto informāciju. Par NATO un Eiropas Savienības klasificētās informācijas aizsardzību Latvijā ir atbildīgs SAB kā Latvijas Nacionālā drošības iestāde (NDI). Latvijā īstenojās NATO un Eiropas Savienības klasificētas informācijas aizsardzības programmas atbilstību NATO un Eiropas Savienības drošības noteikumiem regulāri pārbauda atbildīgo NATO un Eiropas Savienības drošības struktūru inspekcijas. SAB ir atbildīgs arī par ārvalstu un to institūciju klasificētas informācijas aizsardzību Latvijā, tajā skaitā nodrošinot starptautisko līgumu par klasificētās informācijas apmaiņu un aizsardzību praktisko izstrādi.

Personu pārbaudes darbam ar valsts noslēpumu un NATO vai ES klasificēto informāciju

Atbilstoši likumā “Par valsts noslēpumu” noteiktajai kompetencei personu pārbaudes, lai izsniegtu speciālās atļaujas pieejai valsts noslēpumam, veic visas trīs valsts drošības iestādes. Pirmās kategorijas speciālās atļaujas, balstoties uz visās valsts drošības iestādēs veiktajām pārbaudēm, izsniedz tikai SAB. 2024. gadā SAB kopā izsniedza 955 speciālās atļaujas pieejai valsts noslēpumam, tajā skaitā 313 pirmās kategorijas speciālās atļaujas.

2024. gadā SAB pieņēma deviņus lēmumus par atteikumu izsniegt speciālo atļauju pieejai valsts noslēpumam. Lēmumi par speciālās atļaujas anulēšanu SAB netika pieņemti. Saskaņā ar likumā “Par valsts noslēpumu” noteikto, valsts drošības iestādes lēmumu par speciālās atļaujas pieejai valsts noslēpumam atteikumu vai anulēšanu persona var apstrīdēt

ģenerālprokuroram, kura lēmumu iespējams pārsūdzēt Administratīvajā apgabaltiesā. 2024. gadā viens no SAB pieņemtajiem lēmumiem tika apstrīdēts ģenerālprokuroram. Administratīvajā apgabaltiesā SAB lēmumi netika pārsūdzēti.

Priekšnosacījums NATO un Eiropas Savienības klasificētās informācijas sertifikāta saņemšanai ir speciālās atļaujas pieejai valsts noslēpumam esamība. SAB ir vienīgā valsts drošības iestāde, kas izsniedz sertifikātus darbam ar NATO un Eiropas Savienības klasificēto informāciju. Pārbaudot personu atbilstībai NATO un Eiropas Savienības drošības prasībām, SAB analizē valsts noslēpuma pārbaudes lietā iekļauto informāciju, kā arī iegūst papildu informāciju gala lēmuma pieņemšanai. 2024. gadā SAB izsniedza 2179 sertifikātus darbam ar NATO klasificētu informāciju un 2267 sertifikātus darbam ar Eiropas Savienības klasificētu informāciju.

2024. gadā SAB atteica piešķirt pieeju NATO un ES klasificētai informācijai desmit gadījumos. Saskaņā ar likumā "Par valsts noslēpumu" noteikto, SAB direktora lēmums par pieeju ārvalstu, starptautisko organizāciju un to institūciju klasificētajai informācijai ir galīgs un nav pārsūdzams.

SAB veic arī citas pārbaudes, kad personai nav nepieciešams strādāt ar valsts noslēpumu, bet ir svarīgi vērtēt potenciālos drošības riskus, piemēram, goda konsulu kandidātiem vai personām, kurām nepieciešama piekļuve kritiskās infrastruktūras objektiem, kā arī citos gadījumos, kas noteikti normatīvajos aktos. 2024. gadā SAB ir veicis 1963 šādas pārbaudes.

Kā būtiskākos 2024. gadā pārbaudēs konstatētos riskus var minēt personu aizraušanos ar azartspēlēm, pārmērīgas parādsaistības (īstermiņa aizdevumi) vai neskaidrus finanšu darījumus, personu regulārus kontaktus vai braucienus uz Krieviju, Baltkrieviju, NVS valstīm, Ķīnu, noteiktas negatīvas personas rakstura iezīmes, kā arī nepatiesu ziņu sniegšanu vai informācijas slēpšanu pārbaudes ietvaros.

Industriālā drošība

Industriālās drošības sertifikāts (IDS) apliecina komersantu tiesības pildīt valsts pasūtījumus, kuri saistīti ar piekļuvi valsts noslēpuma objektiem, NATO un Eiropas Savienības klasificētai informācijai, kā arī komersanta spēju nodrošināt šādas informācijas aizsardzību. Komersantu pārbaudes, lai izsniegtu IDS darbam ar valsts noslēpumu, veic visas trīs valsts drošības iestādes, bet, lai izsniegtu IDS darbam ar NATO un Eiropas Savienības klasificētu informāciju, – tikai SAB. Lēmumus par IDS izsniegšanu pieņem tikai SAB.

2025. gada janvārī spēkā ir 92 IDS darbam ar valsts noslēpuma objektiem, pieci – darbam ar NATO, kā arī četri – darbam ar Eiropas Savienības klasificēto informāciju. 2024. gadā izsniegti 26 IDS.

2024. gadā SAB atteica izsniegt IDS diviem komersantiem. Ja SAB pieņemts lēmums par IDS atteikumu vai anulēšanu, komersants to var apstrīdēt ģenerālprokuroram, kura lēmumu iespējams pārsūdzēt Administratīvajā apgabaltiesā. 2024. gadā SAB lēmums par IDS atteikumu apstrīdēts ģenerālprokuroram divos gadījumos. Viens SAB lēmums joprojām tiek vērtēts Ģenerālprokuratūrā, bet otrs atstāts negrozīts.

Starp galvenajiem iemesliem, kādēļ 2024. gadā SAB atteicis komersantam izsniegt IDS vai izsniedzis to, nosakot īsāku IDS derīguma termiņu, norādāmi komersanta pārkāpumi klasificētas informācijas aizsardzības jomā vai nespēja izpildīt klasificētas informācijas aizsardzības prasības, patiesā labuma guvēju slēpšana vai nepatiesas informācijas sniegšana valsts drošības iestādei, neizskaidroti finanšu darījumi, nodokļu politikas pārkāpumi, kā arī sistemātiski normatīvo aktu pārkāpumi.

Fiziskā drošība un dokumentu aprites drošība

Valsts iestāžu un komersantu telpu pārbaudi un sertifikāciju darbam ar valsts noslēpumu veic visas trīs valsts drošības iestādes, savukārt darbam ar NATO un Eiropas Savienības klasificēto informāciju – tikai SAB. Sertifikācijas ietvaros vērtē telpu fizisko, elektronisko, procedūru un personāla drošību, kā arī klasificētās informācijas aprites un aizsardzības pasākumus. SAB arī konsultē valsts iestāžu un komersantu darbiniekus par telpu fiziskās drošības un klasificētās informācijas aprites jautājumiem, kā arī valsts noslēpuma objektu, NATO un Eiropas Savienības klasificētās informācijas ārkārtas evakuācijas vai iznīcināšanas jautājumiem. Pamatojoties uz SAB Centrālā reģistra ieviesto un uzturēto sistēmu un procedūru kopumu, SAB pārrauga un kontrolē visu Latvijai nodotās NATO un Eiropas Savienības klasificētās informācijas apriti un aizsardzību.

2024. gadā SAB intensīvi strādāja, lai veicinātu Ministru kabineta 2023. gada 19. decembra noteikumu Nr. 822 “Valsts noslēpuma, Ziemeļatlantijas līguma organizācijas, Eiropas Savienības un ārvalstu institūciju klasificētās informācijas aizsardzības noteikumi” ieviešanu – sniegtas konsultācijas esošajām un jaunām klasificētās informācijas aprites institūcijām. Saskaņā ar SAB iniciatīvu ir izstrādāts metodiskais materiāls ar klasificētās informācijas apriti saistīto risku novērtējumu izstrādei institūcijās. Ņemot vērā minēto Ministru kabineta noteikumu ieviešanas termiņus, jaunu sertifikāciju skaits 2024. gadā, salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem, ir samazinājies.

Starptautiskā sadarbība

SAB izstrādā divpusējos līgumus par klasificētas informācijas apmaiņu un aizsardzību. Uzsākot līgumu izstrādes procesu, tiek ņemtas vērā jomas, kurās nepieciešama normatīvā bāze klasificētas informācijas apmaiņai, piemēram, NATO dalībvalstu bruņoto spēku darbība Latvijā paplašinātās klātbūtnes kaujas grupas ietvaros vai sadarbība ar kādu valsti industriālās drošības jomā. Tas ir ilgstošs process, kurā iesaistītas divas valstis ar atšķirīgu normatīvo regulējumu kā klasificētas informācijas aizsardzībā, tā starptautisku līgumu izstrādes un ratifikācijas procedūrās.

2024. gadā ir noslēdzies darbs pie Latvijas Republikas valdības un Amerikas Savienoto Valstu līguma par drošības pasākumiem klasificētas informācijas aizsardzībā. Minētā līguma projekts tika apstiprināts Ministru kabinetā 2022. gada 4. oktobrī, taču 2024. gadā Amerikas Savienotās Valstis veica izmaiņas līguma tekstā. Papildinātā redakcija tika apstiprināta Ministru kabinetā 2024. gada 13. augustā.

2024. gada 12. decembrī parakstītais līgums ietver visaptverošu regulējumu klasificētas informācijas apmaiņai, kas ir būtiski abu valstu politiskajai, militārajai un ekonomiskajai sadarbībai, kā arī īpaši nozīmīgi pilnvērtīgai sadarbībai aizsardzības jomā – vienotai draudu izpratnei, kā arī militārā un tehniskā atbalsta sniegšanai.

Līdz ar līguma parakstīšanu spēku zaudēja līgums starp Latvijas Republikas valdību un Amerikas Savienoto Valstu valdību par drošības pasākumiem klasificētas militārās informācijas aizsardzībā, kas bija noslēgts 1998. gada 15. janvārī.

2024. gadā tika pabeigts darbs pie Latvijas Republikas un Nīderlandes Karalistes līguma par savstarpēju klasificētas informācijas apmaiņu un aizsardzību. 2024. gada 17. septembrī līguma projekts tika apstiprināts Ministru kabinetā. Plānots, ka līguma parakstīšana notiks 2025. gada 15. janvārī Hāgā.

Tāpat jāpiemin, ka šobrīd spēkā esošais Latvijas Republikas valdības un Ukrainas Ministru kabineta līgums par savstarpēju klasificētās informācijas aizsardzību ir noslēgts 2003. gadā – pirms Latvijas pievienošanās NATO, kam sekoja būtiskas izmaiņas klasificētas informācijas aizsardzības sistēmā Latvijā. SAB ir informējis Ukrainas pusi par Latvijas vēlmi slēgt jaunu, aktuālajai situācijai atbilstošu starpvaldību līgumu.

Lai iespējami ātri nodrošinātu efektīvu sadarbību un atbalstu starp abām valstīm, SAB ir paralēli piedāvājis veikt grozījumus jau esošajā līgumā, lai rastu risinājumu arī informācijas Dienesta vajadzībām apmaiņai

un aizsardzībai. 2003. gadā noslēgtais līgums to neparedz, jo informācija Dienesta vajadzībām tika iekļauta valsts noslēpuma jēdzienā 2023. gadā.

2024. gadā tika turpināta divpusējo līgumu projektu izstrāde klasificētas informācijas apmaiņai un aizsardzībai ar Poliju un Ziemeļmaķedoniju

SAB pārstāv Latviju NATO Speciālajā drošības komitejā, Eiropas Padomes drošības komitejā, Eiropas Komisijas Drošības ekspertu darba grupā un Eiropas Ārējās darbības dienesta drošības komitejā. Šajos forumos dalībvalstis strādā pie vienota NATO un Eiropas Savienības klasificētās informācijas regulējuma izstrādes.

2024. gadā SAB piedalījās arī Daudznacionālās industriālās drošības darba grupas (*Multinational Industrial Security Working Group - MISWG*) ikdienas darbā, kā arī ikgadējā konferencē. MISWG ir dibināta 1985. gadā ar mērķi izstrādāt kopīgus principus un procedūras starptautiskai sadarbībai aizsardzības un industriālās drošības jomā. Lielu daļu MISWG radītu procedūru un dokumentu savām vajadzībām piemēro arī NATO un Eiropas Savienības dalībvalstis.

MOBILO TELEFONU KONTROLES IEKĀRTAS DARBĪBA

SAB atrodas iekārta, ar kuru tiesībsargājošās un valsts drošības iestādes veic mobilo telefonu kontroli. Telefonu kontroles rezultātā iegūtie dati tiek nodoti operatīvās darbības subjektam, kas ir iniciējis konkrēto telefonsarunu pārtveršanu un saņēmis Augstākās tiesas tiesneša sankciju. SAB kompetences un atbildības jomā ietilpst likumīga telefonsarunu kontrole, telefonsarunu kontroles tehnisko parametru un metodikas aizsardzība, kā arī iegūtās informācijas aizsardzība pret nesankcionētu izpaušanu līdz tās nodošanai operatīvās darbības subjektam.

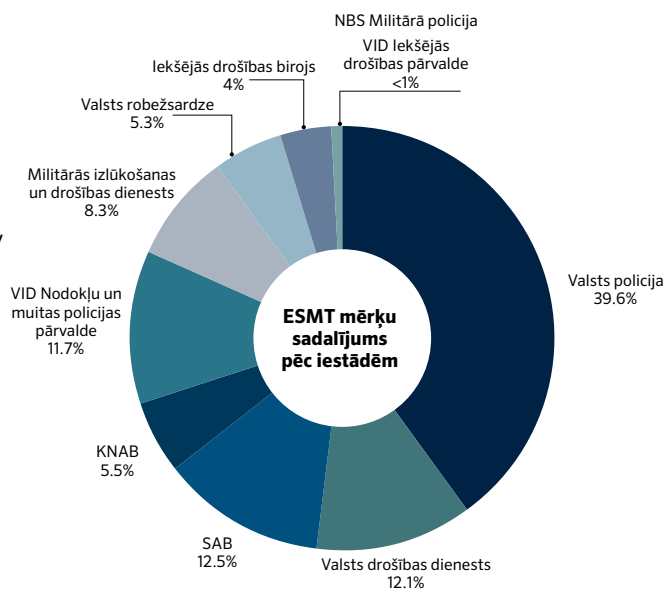
Pirms telefona kontroles uzsākšanas SAB saņem operatīvās darbības subjekta lēmuma daļu, kurā norādīts:

- lēmuma reģistrācijas numurs;
- amatpersona, kura pieņēmusi lēmumu;
- iestādes vadītājs, kas to apstiprinājis;
- Augstākās tiesas tiesnesis, kas to sankcionējis;
- kontrolējamais telefona numurs;
- termiņš, līdz kādam kontrole veicama.

Uzraudzību pār sarunu operatīvās noklausīšanās atbilstību likumam veic ģenerālprokurors un viņa īpaši pilnvaroti prokurori.

Parlamentāro kontroli veic Saeimas Nacionālās drošības komisija. 2024. gadā, tāpat kā iepriekšējos gados, SAB nav pieļāvis likumpārkāpumus, nodrošinot mobilo telefonu kontroli.

Mobilo telefonu kontroles izmantošanas sadalījums starp operatīvās darbības subjektiem ir redzams attēlā.

KONTAKTINFORMĀCIJA

SATVERSMES AIZSARDZĪBAS BIROJS

Straumes iela 1, Rīga, LV-1013

www.sab.gov.lv

Tālrunis: +371 67025407

E-pasts: pasts@sab.gov.lv

X: @SAB_LV

MEDIJIEM

Tālrunis: +371 28386600

E-pasts: prese@sab.gov.lv